

Jihočeská universita v Českých Budějovicích

Teologická fakulta

Katedra pedagogiky

Diplomová práce

Náboženská dimenze člověka – možnosti a způsoby rozvoje

Duchovní služba v Armádě České republiky

Vedoucí práce: PhDr. Zuzana Svobodová, Ph.D.

Autor práce: Bc. Roman VARGA

Studijní obor: Pedagogika volného času

Forma studia: Kombinovaná

2012

Prohlašuji, že svou diplomovou práci jsem vypracoval samostatně, pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění, souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné databázi STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejich internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

12. března 2012

Poděkování

Děkuji vedoucí své diplomové práce PhDr. Zuzaně Svobodové, Ph.D., za cenné rady, připomínky a metodické vedení práce, dále bych chtěl poděkovat svému dlouholetému příteli, kaplanovi Vojenské policie mjr. Mgr. Petru Svobodovi a také kaplanovi Ústřední vojenské nemocnice Praha mjr. Mgr. Pavlu Rumlovi za rady a pomoc při zpracování této práce.

OBSAH

Úvod	5
1 Historické příklady – kněží a války	8
2 Historie duchovní služby našich armád.....	11
3 Současná Duchovní služba AČR.....	14
3.1 Další možnosti rozvoje	16
3.1.1 Činnost vojenských kaplanů ve vojenských nemocnicích.....	17
3.1.2 Vojenští kaplani v kempech POW, věznicích a táborech.....	18
4 Osobnostní a kvalifikační předpoklady vojenského kaplana	23
4.1 Základní psychologické požadavky.....	24
4.2 Požadavky na zdravotní stav a fyzickou kondici.....	25
4.3 Odborná erudovanost.....	26
5 Pastorační role.....	29
6 Kaplan andragog.....	34
7 Role pedagoga (andragoga) volného času.....	37
8 Kaplan voják.....	41
9 Konflikt rolí?.....	44
10 Náboženství a ozbrojený konflikt.....	48
11 Etika v armádě.....	51
11.1 Dokumenty vymezující etické normy v AČR.....	52
11.2 Dehumanizace	56
11.3 Obhajoba válek versus pacifismus.....	58
12 Stres a jeho důsledky.....	62
12.1 Post-traumatická stresová porucha.....	63
12.2 Duchovní služba v prevenci PTSD – kaplan psycholog?.....	65
12.2.1 Holistický přístup.....	67
12.2.2 Psychoterapie blízké duchovní službě.....	68
Závěr	72
Seznam použitých zdrojů	76
Seznam použitých zkratk	83
Abstrakt	85
Abstract.....	86

Úvod

„Pojďte ke mně všichni, kdo se namáháte a jste obtíženi břemeny, a já vám dám odpočinout. Vezměte na sebe mé jho a učte se ode mne, neboť jsem tichý a pokorného srdce: a naleznete odpočinutí svým duším.“¹

Tato diplomová práce se zabývá rolí duchovní služby vzhledem k rozvoji náboženské dimenze člověka ve specifickém prostředí Armády České republiky. Voják totiž není stroj, který jen bezmyšlenkovitě plní rozkazy, aniž by přemýšlel o důsledcích a etické stránce svého jednání, ale je především člověkem, který má duši a tváří v tvář hrůzám a utrpení válečného konfliktu si klade nespočet otázek, na které hledá odpovědi.

Naštěstí dnes není při takovémto hledání osamocen, ale může se obrátit na vojenského kaplana, zástupce Duchovní služby Armády České republiky, který se tak často stává nejlepším pomocníkem, duchovním průvodcem vojáka i ostatních lidí, se kterými při své činnosti přichází do styku, přítelem, a to nejen daleko od domova, v zahraniční vojenské misi, ale i po jejím ukončení, zpět v České republice.

Současná duchovní služba i armáda mají mnoho společného. Služba duchovního i vojáka je službou člověka člověku. Církev ani armáda nestojí stranou společnosti, ale naopak jsou její součástí, formují ji a spoluvytváří, ochraňují její kulturní a materiální hodnoty. Ani armáda ani církev nejsou uzavřenými institucemi, naopak jsou široce otevřené všem. Církev i armáda dává k dispozici svá centra a kostely, své služby, čas, úsilí a prostředky, neizoluje se, naopak přijímá každého, kdo má zájem na společném díle. Církev je společenstvím, které si plně uvědomuje, kam směřovat svoji práci i majetek tak, aby to bylo co nejvíce k užitku všech. Finanční prostředky vynakládané státem na obranu i pro církev neslouží primárně k růstu platů duchovních a vojáků a tedy k osobnímu prospěchu jednotlivce, ale k účelům sloužícím celé společnosti.

Ačkoliv byla fenoménu duchovní služby v ozbrojených silách a sborech České republiky již věnována určitá pozornost ze strany studentů některých vysokých škol, kteří se touto problematikou odborně zabývali v bakalářských i diplomových pracích²,

¹ Mt 11,28-29

² MAŇÁKOVÁ, A. *Duchovní služba jako složka Armády České republiky*. Praha, 2005. Bakalářská práce. Univerzita Karlova v Praze. Evangelická teologická fakulta. Vedoucí práce L. Ovečka.
LAŇKA, J. *Fenomén náboženství v ozbrojených složkách. Možnosti kaplanství u PČR na základě reflexe zkušeností DS AČR*. České Budějovice, 2010. Diplomová práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra praktické teologie. Vedoucí práce M. Opatrný.

je zde téma opět zpracováno s tím, že je pozornost více zaměřena na člověka a to jak na vojenského duchovního a jeho jednotlivé role, které při své činnosti plní, tak na všechny ostatní, příslušníky ozbrojených sil, občanské zaměstnance armády³, vojáky i civilisty, věřící i nevěřící, se kterými se kaplan při své činnosti setkává.

Duchovní služba Armády České republiky je určena především lidem, kteří hrají specifickou sociální roli vojáka, od kterého společnost očekává, že bude „fyzicky likvidovat protivníka“, který je ovšem zároveň také lidskou bytostí, s vlastním svědomím, jednající v souladu s etickými normami, které přijala za své, která je často také křesťanem, ctícím desatero a následujícím Ježíše kázajícího o lásce k nepřítelům⁴ a o osudu, který stihne ty, kdo se chápou meče⁵. Dochází zde tedy ke křížení resp. konfliktu sociálních rolí, čímž se vojáci často dostávají do velmi složitých, tíživých životních situací, ve kterých může vojenský kaplan pomoci. Může i nevěřícím ukázat cestu, v duchu citátu z Evangelia podle Matouše, který je zmíněn v úvodu této práce, tak aby našli duchovní naplnění, odpočinutí a klid, kterého se jim ve válce nedostává.

Cílem této diplomové práce je představit a popsat v jednotlivých kapitolách činnost kaplanů Duchovní služby Armády České republiky, kterou však není jen pastorece zaměřená na rozvoj duchovní dimenze člověka, v tomto případě vojáka, ale vojenský duchovní se mnohdy stává z velké části také psychologem, přičemž by neměl tuto službu v armádě nahrazovat, ale spíše doplňovat, je však zároveň i andragogem, tedy průvodcem a vzdělavatelem dospělých a pedagogem resp. andragogem volného času a v neposlední řadě vojákem z povolání, příslušníkem štábu velitele. Jeho poslání, mimo jiné, úzce souvisí se smysluplným naplněním volného času vojáků, takže v tomto ohledu lze spatřovat úzké spojení mezi studovaným oborem Pedagogika volného času a zvoleným tématem této diplomové práce.

Dalším cílem je nalezení odpovědi na otázku, zda má Duchovní služba v moderní armádě, své nezastupitelné místo.

Cílů je dosaženo prostřednictvím dané struktury práce, kdy je nejprve krátce zmapována historie a vývoj duchovní služby od jejího vzniku až po současnost a

UHER, Z. *Duchovní služba Armády České republiky*. Olomouc, 2010. Diplomová práce. Univerzita Palackého v Olomouci. Cyrilometodějská teologická fakulta. Katedra pastorální a spirituální teologie. Vedoucí práce M. Umlauf.

KOZÁK, J. *Psychologická a duchovní podpora v Policii ČR*. České Budějovice, 2011.

Diplomová práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra praktické teologie. Vedoucí práce M. Opatrný.

³ Občanský zaměstnanec je civilní osoba v zaměstnaneckém poměru s armádou.

⁴ Mt 5,38-48

⁵ Mt 26,52

konkrétně popsána její současná podoba a poslání v Armádě České republiky s úvahou o dalších možnostech působení jak v České republice, například ve vojenských nemocnicích, tak ve vojenských zahraničních misích. Protože duchovní službu tvoří jednotliví kaplani, prostřednictvím kterých je utvářena její podoba, tak se další kapitoly věnují osobnosti vojenského kaplana a jeho hlavním rolím, které naplňuje, včetně role duchovního – průvodce vojáka, při jeho postupné duchovní proměně a to nejen ve válečném konfliktu. Podrobně budou rozebrány argumenty pro a proti činnosti a smyslu Duchovní služby v Armádě České republiky, s přihlédnutím k pojmům „spravedlivá válka“ a pacifismus, jakož i k problematice svědomí a forem participace člověka v specifických druzích válečného konfliktu.

Tato diplomová práce obsahuje pouze teoretickou část a to z toho důvodu, že pojednává převážně o tématech spirituální a etické povahy, které nelze zkoumat měřítkem většiny ostatních antropologických vědních oborů. Zbraní vojenského duchovního v boji proti zlu není samopal, tank, nebo letadlo, a i když je kaplan také příslušníkem ozbrojených sil, výsledkem jeho práce není počet zasažených a zlikvidovaných „cílů“, který by se dal lehce změřit a spočítat. Duchovní bojuje se zlem tak, jak je psáno v Písmu: „*Zbraně našeho boje nejsou světské, nýbrž mají od Boha sílu bořit hradby.*“⁶

Ke zkoumané problematice neexistuje, vzhledem k poměrně nedávnému povolání vojenských kaplanů zpět do Armády ČR, dostatek současných literárních zdrojů. Práce tedy bude čerpat především z nevelkého množství literatury zpracované samotnými kaplany, působícími u vojenských útvarů a z jejich osobních zkušeností, získaných při naplňování jejich poslání, dále z Písma svatého Starého a Nového zákona, současných i minulých interních normativních aktů Ministerstva obrany ČR a Armády ČR, prací psychologů a pedagogů volného času a dále autorů zabývajících se problematikou pastorační práce obecně, včetně zahraniční literatury a internetových zdrojů a v neposlední řadě z osobních zkušeností získaných při působení v zahraničních mírových misích Organizace spojených národů na území bývalé Jugoslávie UNPROFOR v roce 1995, Iráku UNGCI v letech 1997/1998, v misi Severoatlantické aliance na území Kosova KFOR v letech 2002/2003 a při působení v rámci Kontingentu 7. polní nemocnice v Irácké Basře IZ SFOR v roce 2003.

⁶ 2K 10,4

1 Historické příklady – kněží a války

Přítomnost duchovních v různých armádách světa je realitou již od pradávna. Jejich role se však lišila a vyvíjela v návaznosti na kulturu a náboženství, které zastupovali, a současně na historické změny, kterými společnost procházela.

A tak se můžeme v literárních pramenech setkat například s Aztéky a jejich duchovními, kteří válku přímo vyvolávali: „*Pravdou je, že války mezi Mexikem a Tlaxcallou [sic] neprobíhaly z jiného důvodu ani za jiným účelem, než aby z jednoho kraje do druhého přivedli lidi k obětování. Když se přiblížil den nějakého svátku, kdy bylo třeba činit lidské oběti (a bylo jen málo takových [svátků], kdy se nečinily), přišli kněží za králem a líčili mu, jak bohové mřou hlady. (...) Král pak poslal posly do Tlaxcallu, aby tam ohlásili, že bude válka.*“⁷ Jedinou rolí aztéckých duchovních tehdy bylo zajištění lidských obětí jejich pohanským bohům, aby však nedocházelo ke ztrátám ve vlastních řadách, byl problém řešen prakticky neustálým válčením s okolními kmeny, na kterém kněží participovali zřejmě pouze tím, že jej iniciovali.

Bible se ve Starém zákoně zmiňuje na několika místech o účasti duchovních ve válkách. Hovoří například o kněžích Izraelitů, kterým byl Jozuem vydán rozkaz k účasti na tažení proti Jerichu: „*Ozbrojenci šli před kněžími, troubícími na polnice a shromážděný zástup šel za schránou, šli a troubili na polnice.*“⁸ Na jiném místě, v kapitole nazvané Pokyny pro dobývání měst, se hovoří o tom, že kněz posiluje k boji: „*Než podstoupíte boj, přistoupí kněz a promluví k lidu. Řekne jim: “Slyš Izraeli! Dnes podstupujete boj proti svým nepřátelům. Neklesejte na mysl, nebudte ustrašení, nemějte z nich hrůzu. Vždyť Hospodin, váš Bůh, jde s Vámi, aby za vás bojoval s vašimi nepřáteli a zachránil Vás.*“⁹

Křesťanští duchovní se účastnili válečných tažení zejména ve středověku, jako například Odo, hrabě z Kentu a biskup z Bayeux, který v roce 1066 spolu se svým bratrem Williamem, vévodou z Normandie, napadl Anglii. Sám Odo vedl do boje svých 120 rytířů, protože mu však jeho postavení biskupa zakazovalo nosit meč, používal jako

⁷ DURÁN, D. Historia de las Indias II. In FAJKUS, J. *Aztécká lidská oběť očima španělských dobyvatelů v kontrastu s novodobou reflexí*. In *Člověk, časopis pro humanitní a společenské vědy*, č. 24. [online]. Praha: Univerzita Karlova, Filosofická fakulta, 2011 [cit. 2011-12-13]. Dostupné na WWW: <<http://clovek.ff.cuni.cz/view.php?cisloclanku=2011110503>>.

⁸ Joz 6,10

⁹ Dt 20,2-4

zbraň svou biskupskou hůl (někdy se uvádí palcát)¹⁰. Odo zemřel při jedné z křížových výprav, když zimoval na Sicílii, během cesty k osvobození Božího hrobu.

Papež Jan Pavel II. prohlásil za patrona vojenských kaplanů generálního vikáře řádu sv. Františka, sv. Jana Kapistránského (1386-1456), který působil také v českých zemích, zejména v Brně a v Olomouci. Chodil prý bos, tak jako František z Assisi a konal zázraky. Často byl zobrazován s písmeny YHS, později IHS ve slunečním disku. Tento trigram pochází z řečtiny a vyjadřuje jméno Ježíše, které se pro sv. Jana stalo později i válečným heslem. Ve svých 70 letech se stal vůdčí osobností křížové výpravy proti Osmanské říši. Při obléhání Bělehradu v roce 1456 stál po boku uherského magnáta Jana Hunyadiho a společně s ním bitvu vyhrál. Stál během bitvy na hradbách, mával korouhví a volal slovo „Ježíš“¹¹.

V historii nalezneme dokonce papeže Julia II., který byl papežem v letech 1503-1513 a kterému se přezdívalo „papež – válečník“ (II Papa Guerriero), neboť svým vojskům velel na koni a v plné zbroji. V roce 1506 vytvořil Švýcarskou gardu, která chrání i současného papeže.¹²

V dalších letech hráli křesťanští duchovní v armádě již pouze roli kněží, kteří nebyli bojovníky, navíc se jejich působení u vojsk začalo řídit již konkrétními, psanými instrukcemi: „*Pravidla pro misie u vojsk upravil a specifikoval papež Urban VIII. (1623-1644) (...) Generál Tovaryšstva Ježíšova, P. Goswin Nickel (1652-1664), se v roce 1661 rozhodl upřesnit pravidla pro vojenské kaplany. (...) v 80 letech 17. století pak vzniká nová o mnoho podrobnější instrukce, (...). Podle ní k povinnostem vojenského kaplana patří katecheze, kázání, vysluhování svátostmi, starost o nemocné, vězně, umírající, odsouzence k smrti, usmiřovat rozkmotřené, navracení chybných k církvi, či zabraňovat hříchu, hlavně krádežím a pití. Stejně jako světští faráři vedl matriky křtů, svateb a zemřelých. Má denně sloužit mši, je-li v táboře, pak obvykle ve stanu vedoucího regimentu. Nesmí u sebe nosit žádné zbraně. (...) Za své úkony nesměl nic pobírat. (...) Žádným způsobem se naopak nesměl míchat do politických a vojenských rozhodování*“¹³

¹⁰ S palcátem nebo kyjem je Odo vyobrazen na tapisérii z Bayeux, vystavené v muzeu v Bayeux ve Francii.

¹¹ Srov. SCHAUBER, V.; SHINDLER, H. *Rok se svatými*. 2. vyd. Kostelní vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1997. ISBN 80-7192-304-4.

¹² Srov. SCHAVOVÁ, CH. *Julius. II – papež a bojovník*. Praha: Paseka, 2001. ISBN 80-7185-391-7.

¹³ HAVLÍK, J. Vojenští kaplani z řad Tovaryšstva Ježíšova a válka s Osmanskou říší v letech 1683-1699. In *Barokní jezuitské Klatovy. Sborník textů ze symposia v Klatovech*. 27. - 29. dubna 2007. Klatovy, občanské sdružení Klatovské katakomby 2007, s. 59-73.

Vzniká dokonce jakýsi prazáklad ekumenického pojetí bohoslužby, který dnes ovšem vyvolává spíše úsměv. I zde však instrukce hovoří zcela vážně: „*O nedělích a svátcích četl evangelium a přidával tzv. exhortaci (proslov pro povzbuzení). Potom následovala řeč k vojákům protestantského vyznání, při níž se měl zdržet urážlivých slov.*“¹⁴

I v rakousko-uherské armádě je patrná snaha o to, vyjít vstříc všem jejím vojákům. Proto v c. k. armádě působili, kromě katolických kněží, také duchovní protestantských církví a kněží východního obřadu, v oblasti Bosny a Hercegoviny se můžeme setkat dokonce s muslimskými duchovními: „*V muslimských jednotkách vykonávali duchovní službu polní imámové a náboženské předpisy respektoval i jídelníček vojáků bez alkoholu a vepřového masa, s náležitými posty v době ramadánu.*“¹⁵

Také za druhé světové války působili v řadách českých a slovenských vojáků duchovní. Bylo tomu však jen u jednotek bojujících po boku západních spojeneckých vojsk. Například v roce 1943, u Československé samostatné obrněné brigády ve Velké Británii, zajišťovali duchovní službu římský katolík por. Hugo Vaníček, evangelík por. Jan Michalec a pro vojáky židovského vyznání, kterých bylo 21%, polní rabín por. Dr. Hanuš Rebenwurz, který nebyl jediným židovským duchovním působícím v československých vojenských jednotkách. U 310., 311 a 312 perutě čs. leteckých jednotek RAF, sloužil židovský obřad jednou za měsíc ppor. Alexandr Kraus.¹⁶ Na východě, po boku spojenců SSSR, již v československých jednotkách nebylo pro duchovní službu místo, protože zde její původní pozici již obsadili sovětsí političtí osvětoví důstojníci, kteří začali „formovat“ člověka tak, aby zapadl do škatulky vytvořené podle vzoru vojáka – komunisty.

¹⁴ Tamtéž, s. 60.

¹⁵ PROKÚPEK, V. Nezapomínejme na hroby českých, moravských a slezských vojáků v Bosně. In Blogeurabia. parlamentnilisty.cz [online]. 9. 1. 2012 [cit. 2012-02-11]. Dostupné na WWW: <<http://www.vaclavprokupek.cz/news/blogeurabia-parlamentnilisty-cz-nezapominejme-na-hroby-ceskych-moravskych-a-slezskych-vojaku-v-bosne-/>>.

¹⁶ Srov. PEJS, O. *Vojenští duchovní v Čs. Samostatné obrněné brigádě ve Velké Británii a Francii 1943/1945.* In *Vojenská História. Časopis pre vojenskú históriu, muzejníctvo a archívniectvo*, Bratislava: Vojenský historický ústav, 2005, č. 4, s. 30. ISSN 1335-3314.

2 Historie duchovní služby našich armád

Duchovní služba Armády České republiky vznikla v podstatě na „zelené louce“. Československá armáda se začala tvořit v letech 1918 až 1920 z bývalé rakousko-uherské armády a z československých legií v Rusku, Francii a Itálii a v počátcích v ní fungovaly celkem tři duchovní služby a to katolická, evangelická a československá, všechny však skončily svou činnost společně se zánikem naší armády v roce 1939.

Není možné nevzpomenout při této příležitosti osobu generála duchovní služby a generálního vikáře československé branné moci, papežského preláta Msgre. Metoděje Kubáně, který v armádě, nejprve té rakousko-uherské, působil od roku 1914 do roku 1918. Po půlroční přestávce, kdy vykonával činnost jako civilní kaplan v Hranicích na Moravě, se v roce 1919 vrátil do armády, ve které jako kněz působil až do okupace republiky v březnu 1939. Odmítl poskytnout duchovní do tehdy vzniklého a německou mocí plně kontrolovaného Vládního vojska. Naopak se zapojil do odboje a působil v řadách Obrany národa. Byl zatčen 29. srpna 1940 a zemřel v koncentračním táboře Dachau, dne 5. března 1942, na následky brutálního týrání.¹⁷ Současný vojenský kaplan kpt. Mgr. Rostislav Toman, který působí u 23. základny vrtulníkového letectva v Přerově, charakterizoval tuto osobnost slovy: „*Generál Kubáň je pro Duchovní službu Armády ČR velkým vzorem nejen po stránce vojenské, ale především duchovní a lidské.*“

Po II. světové válce sice Duchovní služba v Československé armádě existovala, působili zde kaplani církve katolické, evangelické, československé i pravoslavné, nejprve v počtu 41 duchovních, avšak po tzv. „Vítězném únoru 1948“ byla jejich činnost postupně eliminována a příslušníci duchovenstva se stávali pouhými úředníky, jejichž úkolem bylo uchovávat matriky a evidovat vojenské hroby. Naprosto tak byla omezena možnost ovlivňování spirituálního života vojáků. Stavby kaplanů byly záměrně neustále snižovány, až nakonec 23. 5. 1950 rozhodla Nejvyšší rada obrany státu o úplném zrušení Duchovní služby.¹⁸

Náboženství začalo být chápáno jako něco škodlivého a jeho projevy byly v duchu myšlenky Karla Marxe, který tvrdil, že náboženství je opiem lidstva¹⁹, nekompromisně

¹⁷ Srov. STEHLÍK, E. *Páter Method, životní příběh generála duchovní služby Msgre Methoděje Kubáně*. Praha: Ministerstvo obrany – Avis 2006. ISBN 80-7278-370-X.bbb.

¹⁸ Srov. PEJS, O. *Vojenští duchovní v poválečné československé armádě (1946 - 1950)*. In *Historie a vojenství*, roč. 41, 1992, č. 4, s. 163.

¹⁹ Srov. Úvod ke kritice Hegelovy filosofie práva.

trestány. Na místo duchovních nastoupili na téměř 40 let do armády političtí důstojníci, tak zvaní „politrucci“, jejichž úkolem bylo ideologicky působit na vojáky. Mnozí z nich byli absolventy Vojenské politické akademie Klementa Gottwalda se sídlem v Praze, později v Bratislavě. Činnost politických důstojníků v armádě měla za následek postupnou ztrátu společenské prestiže u vojáků z povolání. „Politrucci“ měli jasné politické zadání. Pro lepší názornost je jejich tehdejší hlavní poslání v armádě vykresleno v následujícím textu: *„Úkolem velitelů a politických pracovníků je zabezpečit účinný stranický vliv na všechny stránky života a činnosti vojenských kolektivů, dosáhnout úzkého spojení ideologické práce s konkrétními úkoly vojenského společenství. Využívat všechny prostředky a metody ke každodenní třídní výchově lidí. Jde o mnohostrannou činnost, která klade vysoké nároky na ideovou vyspělost komunistů a svazáků, na jejich každodenní ideologickou práci v masách, aby zahrnovala všechny stránky života a činnosti jednotek, útvarů a štábů. Političtí pracovníci musí vést stálý nekompromisní boj s nesprávnými názory a zaujímat principiální stanoviska k politickým otázkám. Vytvářejí neustále atmosféru tvůrčí iniciativy a nesmiřitelnosti k názorovým nedostatkům. Armádní KSČ musí být spolehlivou ozbrojenou pěstí dělnické třídy proti třídnímu nepříteli.“*²⁰

I po roce 1948 však čeští vojenští kaplani vykonávali službu v armádě. Bylo to ovšem v ozbrojených silách USA. Známý je případ Mons. ThDr. Petra Esterky, který emigroval v roce 1957 do Rakouska, odkud odjel do Říma, kde byl přijat do kněžského semináře. V roce 1963 byl vysvěcen na kněze a od roku 1974 do roku 1975 pracoval jako vojenský kaplan v americkém letectvu. Proto se mu dnes také někdy říká „létající biskup“. Nastoupil do letectva v době války ve Vietnamu a po celou dobu služby zde působil nejen mezi vojáky, ale i v jejich rodinách. Esterkovo biskupské heslo zní: *„Euntes in mundum universum.“*²¹ Jde o Ježíšova slova, která pronesl, když se naposledy zjevil jedenácti apoštolům: *„Jděte do celého světa a kažte evangelium všemu stvoření.“*²² A to je posláním i vojenských kaplanů.

Po roce 1989, kdy došlo v Československu ke změně politického režimu, zejména s přihlédnutím k angažovanosti naší armády v zahraničních vojenských misích, vyvstala opět potřeba zavést Duchovní službu pevně do struktur ozbrojených sil, tak aby

²⁰ ZAHÁLKA, J. *Ze vzpomínek protektorátního pubescenta* [online]. Brno: Encyklopedie dějin města Brna, poslední aktualizace 30. 9. 2011, [cit. 2011-12-02]. Dostupné na WWW: <http://encyklopedie.brna.cz/home-mmb/?acc=profil_osobnosti&load=4647>.

²¹ Jděte do celého světa.

²² Mk 16,15

uspokojovala potřeby moderního vojáka, a proto se představitelé Ministerstva obrany obrátili na zástupce církví se žádostí o pomoc při jejím znovuzrození. Je však potřeba kriticky říci, že vznik Duchovní služby Armády České republiky je oficiálně datován až k 3. červnu 1998, kdy Ministr obrany České republiky, vydal, na základě Dohody mezi Ekumenickou radou církví a Českou biskupskou konferencí na jedné straně a resortem obrany České republiky na straně druhé²³, Rozkaz č. 19, k zřízení duchovní služby v resortu Ministerstva obrany“ s účinností od 22. června 1998. Trvalo tedy téměř devět let od pádu komunismu v Československu, než byla do AČR zavedena. Naše země se v té době angažovala celkem již v pěti zahraničních vojenských misích, kterých se zúčastnilo téměř 3 500 vojáků.²⁴ Přestože již na podzim roku 1996, bez jakéhokoliv právního rámce, jen díky ústní dohodě mezi brněnským římskokatolickým biskupem Vojtěchem Cikrlem a náčelníkem Generálního štábu plukovníkem Jiřím Nekvasilem, odjel pod hlavičkou humanitní služby do mise IFOR v Bosně a Hercegovině, bez jakékoli předchozí přípravy, na svou misijní činnost, první římskokatolický kněz Tomáš Holub, kde působil celkem osm měsíců, přičemž se jeho práce setkala s pozitivním ohlasem, ze strany vojáků, došlo k prodlení. Pravou příčinu tohoto časového skluzu se pravděpodobně nikdy nedozvíme, je ale všeobecně známým faktem, že armáda jako instituce procházela po roce 1989 velmi pozvolnou proměnou a za revolučními změnami společnosti poněkud zaostávala. Stávala se tak jakousi „poslední baštou“ totality, kde bylo velmi obtížné jakoukoliv změnu implementovat, hlavně z toho důvodu, že struktury armády procházely příliš pomalou personální obměnou a zavádění jakýchkoli novinek vnímalo její osazenstvo nelibě a vše nové vzbuzovalo u něj pocit ohrožení. Změny byly tedy převážně pouze pozvolné a „kosmetické“. Možná, že kdyby Česká republika dne 12. března 1999 nevstoupila do NATO a nezačala budovat struktury shodné se strukturami Severoatlantické aliance, kde v drtivé většině jejich členských států měla duchovní služba jednotlivých armád v té době již své pevné místo, nevznikla by v Armádě České republiky pravděpodobně dodnes.

Armáda Slovenské republiky reagovala pružněji. V roce 1995 vydává slovenský ministr obrany rozkaz č. 36, podmínky pro ustanovení vojenských duchovních do funkce a již 1. 2. 1995 zahajuje činnost nově vzniklý Úřad vojenských duchovních.

²³ Srov. *Smlouva mezi Ekumenickou radou církví a Českou biskupskou konferencí o podmínkách vzniku a působení duchovní služby v resortu Ministerstva obrany ze dne 3. června 1998*. In *Dokumenty Duchovní služby AČR. Služební pomůcka*. Praha : AVIS, 2006.

²⁴ Srov. *Armáda České republiky* [online]. Praha: ACR, 2011 [cit. 2011-12-02]. Dostupné na WWW: <<http://www.mise.army.cz/historie-misi/historie-zahranicnich-misi-3699/>>.

3 Současná duchovní služba AČR

Dnešní Duchovní služba AČR je službou ekumenickou, týkající se a sjednocující všechny křesťanské církve. Duchovní služba má svoji vlastní strukturu, přesto je každý kaplan podřízen svému veliteli. V armádě slouží v současnosti 25 vojenských kaplanů ze sedmi křesťanských církví²⁵. V jejich čele stojí hlavní kaplan plukovník Mgr. Jan Kozler, duchovní Církve československé husitské, který tuto funkci vykonává od 1. října 2006. Jemu jsou podřízeni kaplani jednotlivých velitelství, brigád, praporů, ostatních institucí Armády české republiky a Ministerstva obrany a ostatních složek. Mimo tuto strukturu stojí ještě poradce ministra obrany pro duchovní službu Mons. ThLic. Tomáš Holub, Th.D., který byl sám průkopníkem v této oblasti a hlavním kaplanem Armády České republiky.

Dne 26. 1. 2012 ministr obrany Alexandr Vondra a arcibiskup pražský kardinál Dominik Duka a další církevní představitelé podepsali dodatek k Dohodě o duchovní službě v resortu obrany, kde se zavazují, že do služby vojenského kaplana bude církvemi vysílán takový počet duchovních, aby bylo možné naplnit reálné potřeby resortu ministerstva obrany, v maximálním celkovém počtu 40 vojenských kaplanů. Jde o duchovní, které do služby vysílají společně všechny křesťanské církve sdružené v Ekumenické radě církví a v České biskupské konferenci.

Ekumenický charakter má i nabídka pomoci Duchovní služby AČR, protože tato je určena všem bez rozdílu. V tomto je současná česká armádní duchovní služba, v porovnání s ostatními ve světě, ojedinělá, moderní a dokonce by se dalo říci, že ostatní v jistém smyslu předbíhá. Ekumenickou, tedy určenou všem, se i v podmínkách armády automaticky stává také pastorece, tak jak ji definuje Aleš Opatrný: „*Pastorece znamená zabývání se lidmi v konkrétních životních podmínkách, tedy v určité zemi, v určité dějinné situaci, v určitém historickém a kulturním kontextu. Jejím posláním je řešit konkrétní problémy konkrétních lidí ve světle a síle evangelia.*“²⁶ Duchovní služba armády se v duchu této definice nezabývá jen věřícími vojáky a občanskými zaměstnanci v ozbrojených silách, ale rozšiřuje svoji působnost a zabývá se všemi lidmi, tedy i nevěřícími a to nejen v Armádě České republiky, ale všemi, se kterými při

²⁵ *Duchovní služba Armády České republiky* [online]. Praha: DS, 2011 [cit. 2011-12-21]. Dostupné na WWW: <<http://www.kaplani.army.cz/index.php?id=49>>.

²⁶ OPATRŇÝ, A. *Pastorece v postmoderní společnosti*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2001, s. 9. ISBN: 80-7192-557-8.

své činnosti přijde do styku, kdekoliv na světě, při vojenských misích, ve válečných konfliktech, ale i doma v České republice. Služba vojenského kaplana je službou bez hranic a pro všechny. Ačkoliv je současná služba vojenského duchovního definována jako činnost, která není primárně evangelizační, není tomu až docela tak, protože duchovní naplňuje evangelium tím, že jej prožívá, tedy žije a koná v duchu evangelia, tím se stává vzorem ostatním, tak jak je psáno v Písmu: „*Tak ať svítí vaše světlo před lidmi, aby viděli vaše dobré skutky a vzdali slávu vašemu Otci v nebesích.*“²⁷

Na rozdíl od duchovní služby v ozbrojených silách USA, kde můžeme najít jak muslimské, tak židovské kaplany, v českých podmínkách jde „pouze“ o duchovní službu křesťanskou, jejíž primární poslání však není získávat nové členy pro své církve, ale plní specifické úkoly, které jsou v Armádě České republiky jasně stanoveny rozkazem.²⁸ Ve kterém je uvedeno, že Duchovní služba AČR má tyto hlavní úkoly:

- podporovat velitele všech stupňů v jejich úsilí o naplňování a ochranu lidského rozměru života všech příslušníků rezortu MO;
- nabízet pomoc příslušníkům rezortu MO při řešení osobních krizí a těžkostí, které jim vznikají při plnění funkčních povinností a v osobním a rodinném životě;
- přispívat k rozvíjení humanizace a k prohlubování demokratických tradic národní a evropské kultury v rezortu MO;
- podílet se na vytváření podmínek pro naplňování ústavně zaručených lidských práv, která souvisejí se svobodou vyznání, pro příslušníky rezortu MO za všech situací spojených s plněním jejich funkčních povinností.

K oslavě Boha, k motlitbě, ale také ke společnému setkávání lidí má Duchovní služba AČR k dispozici vojenský kostel sv. Jana Nepomuckého v Praze, který je sice majetkem pražského arcibiskupství, ale který jí byl v roce 2001 propůjčen, rozhodnutím pražského arcibiskupa. V roce 2002 rozhodl náčelník Generálního štábu AČR o zpřístupnění kostela široké i civilní veřejnosti. Vojenské kaple ve Vyškově, v Bechyni a vojenská kaple archanděla Michaela v Žatci slouží vojákům, ale nejen jim, k motlitbám, ale například i ke kulturním akcím. Žatecká kaple, která se nachází v posádce, kde má

²⁷ Mt 5,16

²⁸ Rozkaz Ministra obrany ČR č. 19 ze dne 3. června 1998 – Zřízení duchovní služby v rezortu Ministerstva obrany, věstník Ministerstva obrany částka 12/1998.

sídlo Brigáda rychlého nasazení, která má ve svých řadách výsadkáře, se hlásí k Michaelovi, protože tato tradice je typická pro všechna především výsadková vojska a jednotky na celém světě. Vojenští kaplani ovšem nejsou striktně vázáni na vojenské kostely a kaple, vojenští a civilní duchovní si vycházejí vstříc a tak se konají bohoslužby pro vojenskou veřejnost, ale nejen pro ni i v civilních kostelech.

Kromě výše uvedeného kostela a kaplí, disponuje Duchovní služba AČR Pastoračním centrem v obci Luleč, vzdálené několik kilometrů od Vyškova. V tomto centru se konají nejen odborná shromáždění vojenských kaplanů, ale slouží i armádě, například k pořádání rozličných konferencí, využíváno je ale i civilní veřejnosti k rekreačním účelům.

3.1 Další možnosti rozvoje

Armáda České republiky nebyla naštěstí ještě ve své novodobé historii konfrontována se všemi úkoly, které by měla jako ozbrojená síla státu plnit. Primárně je určena k obraně státu proti vnějšímu vojenskému napadení, k plnění úkolů k udržení či nastolení míru a k obraně ve smyslu závazků, které pro Českou republiku vyplývají z Charty OSN a mezinárodních smluv²⁹, k eliminaci nevojenských a smíšených ohrožení, která pro jejich rozsah nemohou likvidovat k tomu určené orgány. Musí být schopna úspěšně plnit úkoly obrany státu v celém rozsahu, a to jak samostatně vlastními silami, tak i ve spolupráci s ozbrojenými silami případných spojenců.

Od vzniku samostatné České republiky nedošlo doposud na našem území, kromě přírodních katastrof ve formě rozsáhlých povodní, k masivnějšímu, celoplošnému ohrožení obyvatelstva, například v důsledku havárie jaderné elektrárny, nebyli jsme jako stát napadeni vnějším nepřítelem a tak jsme nemuseli řešit otázku válečných zajatců a budování kempů (věznic) pro tyto zajatce, v souladu s mezinárodními konvencemi³⁰, dokonce ani při nasazení armády v zahraničních operacích jsme naštěstí

²⁹ Zejména Severoatlantická smlouva s klíčovým článkem 5 kde se hovoří o tom, že smluvní strany, jednou z nichž je od roku 1999 také Česká republika, se dohodly, že ozbrojený útok proti jedné nebo více z nich v Evropě nebo Severní Americe bude považován za útok proti všem, a proto odsouhlasily, že dojde-li k takovému ozbrojenému útoku, každá z nich uplatní právo na individuální nebo kolektivní obranu, uznané článkem 51 Charty Spojených národů, pomůže smluvní straně nebo stranám takto napadeným tím, že neprodleně podnikne sama a v souladu s ostatními stranami takovou akci, jakou bude považovat za nutnou, včetně použití ozbrojené síly, s cílem obnovit a udržet bezpečnost severoatlantické oblasti.

³⁰ Srov. Třetí Ženevská úmluva o ochraně obětí války z 12. srpna 1949.

nemuseli čelit masivním ztrátám na životech vojáků nebo jejich hromadným zraněním. To ovšem neznamená, že se tak do budoucna nemůže stát, i když si to nikdo z nás nepřeje.

Duchovní služba AČR již dnes, v době míru, participuje svou činností ve vojenských nemocnicích, kde slouží nemocným, mezi nimiž se někdy objeví voják, který byl zraněn při plnění úkolů v zahraniční vojenské misi. Je však třeba počítat například i s negativními aspekty procesu globalizace, kdy se v důsledku vysoké mobility zvyšuje rychlost šíření infekčních onemocnění včetně nemocí s pandemickým potenciálem, takže se doposud klidná situace může najednou rychle změnit.³¹

V kempech (věznicích), do kterých jsou intervenováni váleční zajatci, čeští vojenští kaplani doposud nepůsobili, vzhledem k tomu, že pravděpodobnost přímého ohrožení České republiky masivním vojenským útokem je nízká.³²

3.1.1 Činnost vojenských kaplanů ve vojenských nemocnicích

Začlenění duchovní služby do týmu, který tvoří lékaři, sestry, rehabilitační pracovníci, psychologové, sociální pracovníci a ostatní odbornosti, dle potřeby, vychází z konceptu celostní péče o nemocné. Utrpení, kterým nemocný prochází, je totiž také komplexní a tak se na jeho zmírnění musí podílet více odborností. Duchovní služba AČR se stala v tomto ohledu průkopníkem a vzorem pro ostatní nemocniční kaplany v České republice.³³

Kaplan je v nemocnici pro všechny přítomen aby:

- proklamoval a bránil svobodu jednotlivce
- byl znamením existenciálního a duchovního rozměru utrpení, nemoci a smrti
- byl znamením uzdravující a smiřující síly a víry

³¹ Srov. Bezpečnostní strategie České republiky 2011, s. 7.

³² Tamtéž, s. 7.

³³ MUDr. Mgr. Marie Opatrná, Ph.D., přední česká odbornice na problematiku paliativní a pastorační péče ve stanovách České společnosti pro klinickou a pastorační péči ze dne 31. 10. 2008 uvádí, že v České republice pro nemocnice a další zdravotnická zařízení dosud neexistuje systém nemocničních kaplanů, který funguje v armádě a ve vězeňství. Asociace nemocničních kaplanů, která zavádí systém a jednotu do péče o duchovní dimenzi nemocných vznikla až 22. 10. 2011.

Nejprve působili čeští vojenští duchovní v polních nemocnicích v zahraničních misích. Za všechny to byli například kaplan Ivan Havlíček v 6. polní nemocnici v afghánském Kábulu v roce 2002, nebo Tomáš Hoffmann v 7. polní nemocnici v irácké Basře v roce 2003, který v současnosti působí mimo armádu, v Královéhradecké diecézi a věnuje se práci s mládeží. V polních nemocnicích slouží vojenští kaplani i dnes a jejich přítomnost je zde s povděkem kvitována.

Od roku 2005 je naším doposud jediným vojenským kaplanem působícím v prostředí nemocnice na území našeho státu, konkrétně Ústřední vojenské nemocnice v Praze Střešovicích, českobratrský farář, mjr. Mgr. Pavel Ruml. Ve stejném roce získala Ústřední vojenská nemocnice Praha, jako jediná ve střední a východní Evropě, mezinárodní akreditaci kvality, kdy jednou z podmínek udělení tohoto ocenění, byla nabídka duchovní služby pacientům, které se zhostil právě kaplan Ruml.

Již při příjmu pacienta na oddělení se jej zdravotnický personál dotáže, zda má zájem o službu duchovního, přičemž každý má právo tuto službu přijmout, nebo odmítnout. Pokud je odpověď pacienta kladná, je vojenský nemocniční kaplan kontaktován, přičemž přichází k pacientovi s nabídkou přítomnosti, rozhovoru, naslouchání i dotyků, protože někteří lidé si přejí, aby byl u nich v jejich bolesti a utrpení někdo, kdo je třeba jen bude držet za ruku. Jako poslední, ovšem neméně důležitá, zaznívá nabídka společné motlitby, čtení z písma a svátostí.

Pro svoji činnost má kaplan mjr. Ruml k dispozici kancelář přímo v areálu Ústřední vojenské nemocnice, která slouží jak pro individuální rozhovor s jednotlivcem, tak při setkání s větším počtem lidí, například s rodinami pacientů. V areálu nemocnice je všem také k dispozici kaple.

3.1.1 Vojenští kaplani v kempech POW, věznicích a táborech

Jak již bylo zmíněno, současná Duchovní služba Armády České republiky neměla ve své novodobé historii doposud zkušenost s působením v táborech s válečnými zajatci ani ve věznicích. Vojenské věznice byly zrušeny po roce 1952, kdy byly převedeny z podřízenosti Ministerstva národní obrany do podřízenosti Ministerstva národní bezpečnosti a posádkové věznice byly zrušeny ke dni 31. 12. 2004, tedy ve stejnou

dobu, kdy byla zrušena základní vojenská služba. Z dostupné literatury, ani z osobního dotazování současných kaplanů není znám případ, že by Duchovní služba AČR od data svého vzniku 3. června 1998, do zániku základní vojenské služby k výše uvedenému dni, vykonávala svou činnost v posádkových věznicích mezi vojáky základní služby. Důvodem byl zřejmě fakt, že trest vězení byl vojákům základní služby ukládán jen výjimečně, a to v maximální délce 14 dnů³⁴. Současné vojenské kázeňské právo kázeňský trest vězení nezná, tento trest byl z pramenů tohoto práva vypuštěn, také kvůli opakovaným podnětům Rady vlády České republiky pro lidská práva, týkající se potřeby upravit podmínky výkonu kázeňského trestu vězení, ukládaného vojákům, protože tento trest byl zřejmě v rozporu s ust. čl. 8 Listiny základních práv a svobod, který říká že: „(...) nikdo nesmí být stíhán nebo zbaven svobody jinak než z důvodu a způsobem, který stanoví zákon (...).“ Velitelé si tohoto faktu byli vědomi a tak trest udělovali opravdu jen výjimečně, navíc nebylo povinností velitelů nabídnout vojákům základní služby ve věznicích možnost návštěvy duchovního. Tuto skutečnost se snažila Rada vlády České republiky napravit návrhem novely zákona č. 220/1999 Sb., kde v navrhovaném § 39b uvádí: „*Potrestaný má právo zejména na návštěvu duchovního*“. K realizaci této novely však nedošlo, neboť jak již bylo zmíněno, kázeňský trest vězení byl zrušen.

I když by se tedy mohlo zdát, že úkol působení vojenských kaplanů ve vojenských věznicích a táborech válečných zajatců není aktuální, opak je pravdou, neboť jednotky ozbrojených sil České republiky, včetně jednotek Vojenské policie, které mají za úkol zřizování a provoz výše uvedených zařízení, se již účastní ozbrojených konfliktů v zahraničních misích, proto je jen otázkou času a příslušného mandátu, kdy budou plnit také tuto úlohu.

Status duchovního personálu při každém ozbrojeném konfliktu a při okupaci, upravují Ženevské úmluvy, které jsou součástí právního řádu České republiky a jejich ustanovení mají přednost před zákony.³⁵ Duchovní personál má stejné postavení jako zdravotnický personál a v souladu s Ženevskými úmluvami požívá speciální ochrany. I když je duchovní příslušníkem ozbrojených sil, není komбатantem³⁶. Nemůže být zajat, i když požívá výhod válečných zajatců. Kempy s válečnými zajatci musí být vybaveny

³⁴ Srov. čl. 116 písm. d) Základního řádu ozbrojených sil České republiky účinného od 1. prosince 2001.

³⁵ Srov. čl. 10 Ústavy České republiky

³⁶ Komбатant – osoba považovaná v souladu s Ženevskými úmluvami za válečníka

místnostmi pro bohoslužby a každý má právo se těchto bohoslužeb účastnit. Duchovní má právo korespondovat s církevními úřady.

Status kombatanta, který se stává po zajetí válečným zajatcem, není nutné blíže specifikovat, protože duchovní by se měl starat o každého člověka bez rozdílu, bez ohledu na jeho status a bez ohledu na to, zda je dotyčný intervenován ve věznici nebo v táboře válečných zajatců. Poslední ozbrojené konflikty, například v Iráku a v Afghánistánu, s ohledem na způsob boje, při němž jsou praktikovány teroristické útoky ze strany radikálních uskupení, zejména za využití nástražných výbušných systému, ukazují, že jednoduché určení statutu kombatanta nebo osoby, která za kombatanta není považována, v souladu s Ženevskými úmluvami, zde selhávají.

Posouzení oprávněnosti následné internace takovýchto osob, které nesplňují požadavky na status válečného zajatce, bez řádného soudu, v amerických věznicích Guantanámo na Kubě, Abu Ghraib v Iráku a jiných, z hlediska mezinárodního práva, není předmětem této diplomové práce, přesto jde o závažnou etickou otázku, která souvisí s výkonem duchovní služby.

Úkolem duchovních ve věznicích, v táborech válečných zajatců, ale i v ozbrojeném konfliktu vůbec, by mělo být nepřipuštění porušování lidských práv a svobod. A to je jedním z hlavních argumentů, proč je právě v armádě místo duchovního nenahraditelné. Kaplan se stává se jakýmsi garantem spravedlnosti, protože spatřuje skutečnost z jiné perspektivy, která mu dává sílu svědčit ve chvílích, kdy ostatní pro nedostatek odvahy, nebo z jiných důvodů mlčí.

Mnoho lidí si myslí, že se duchovní, který vstoupí do armády, stává automaticky slepým vykonavatelem všech rozkazů nadřízených, který vidí, slyší, ale mlčí. Není tomu tak. Velitelé často velmi neradi slyší, že je s jejich jednotkou něco v nepořádku a existují tendence problémy přecházet a neřešit je, s jediným cílem, splnit úkol, ať se děje cokoli. Tak tomu zřejmě bylo i ve věznici na základně Guantanámo na Kubě, kde ohromnou osobní statečnost prokázal americký muslimský vojenský kaplan, čínské národnosti, James Yee, konvertující k Islámu v roce 1991, absolvent West Pointu,³⁷ který se nesmířil s pošlapáváním základních lidských práv a svobod vězňů, kteří nebyli z ničeho obviněni, tudíž neměli svého obhájce, nebyli odsouzeni a tak ani nevěděli, jak dlouhý trest je čeká, což je pro člověka velmi deprimující. James Yee, začal svým velitelům hlásit jednotlivé excesy, v domnění, že dojde k jejich nápravě. Namísto toho

³⁷ West Point – Vojenská akademie Spojených států amerických

byl sám obviněn ze špionáže, napomáhání Talibánu³⁸ a Al-Káidě³⁹ a dalších trestných činů. Byl tajně uvězněn a hrozil mu trest smrti. Soud jej nakonec sice osvobodil, ale z armády byl propuštěn.⁴⁰

I biskup Esterka, o kterém byla zmínka v předchozí kapitole, potvrzuje jedno ze základních poslání duchovních v armádě, a sice ochranu lidského rozměru života v extrémních podmínkách, když odpovídá na otázku novináře:

„Jako voják jste musel poslouchat rozkazy nadřízených – co kdyby vám poručili zabít? Zabil jste někoho?“

„Ne, nezabil jsem nikoho. Byl jsem v Air Force, u letectva, jako kaplan, a ten nenosí zbraň. Nastoupil jsem během vietnamské války právě proto, aby nedocházelo k vyvražďování civilního obyvatelstva, aby se vojáci mohli s kaplanem poradit. Když docházelo k excesům, kaplan byl ten, kdo měl autoritu a věc mohl např. protlačit až k soudu a napomoci, aby k takovému jednání již nedocházelo. Na svou práci u amerického letectva jsem hrdý, protože jsem působil nejen mezi vojáky, ale i v jejich rodinách.“⁴¹

Duchovní působící ve vězení a v kempech POW nabízí člověku alternativu, možnost jiné, lepší cesty, dodává jim naději a nedává jim zapomenout, že navzdory situaci a podmínkám, v níž se ocitli, jsou stále lidmi, kteří mohou v čase, který jim internace poskytuje, mohou činit pokání, tedy revizi dosavadního způsobu života, odvrácení se od toho, co je zlé a navrácení se k Bohu. Může postupně zmírňovat jejich nenávisť vůči okolnímu světu, strážným, vojákům i ostatním lidem tak zvané „druhé strany“.

Dalším místem, které je ne nepodobné vězení, srovnáme-li pocity izolovanosti a momentální bezvýhodnosti situace, podmínky v zařízení, například hygienické, a nedobrovolnost internace v tomto prostoru, je uprchlický tábor. Vzhledem k četnosti

³⁸ Talibán – v původním překladu „Studenti“, jde o islamistickou vojensko politickou skupinu operující v Afghánistánu.

³⁹ Al-Káida – v původním překladu „Základna“, jde o organizaci sdružující militantní islamistické teroristy.

⁴⁰ Srov. YEE, J. *For God and Country: Faith and Patriotism Under Fire*. United States of America: PublicAffairs a member of the Perseus Books Group, 2005. ISBN-10: 1-58648-369-2.

⁴¹ Naše rodina: *Svět víry*. Č. 41 (2007 – ročník 39). Praha: JUDr. František Talián – „Fortuna“, 2007. Vychází týdně. ISSN: 0323-2743.

výskytů uprchlických táborů v místě ozbrojeného konfliktu, které vznikají jako logická konsekvence válečných operací, je vysoce pravděpodobné, že vojenský kněz, příslušník Armády české republiky, která na takovémto konfliktu jakkoliv participuje, bude vykonávat činnost i v takovémto zařízení.

Bohužel dne 5. srpna 1995, kdy naši vojáci zažívali těžké chvíle na základně sil OSN v Knínu, hlavním městě samozvané Republiky srbská Krajina, na dnešním území Chorvatska, který byl dobyt chorvatskou armádou při akci „Bouře“, největší vojenské pozemní operace v Evropě od konce II. světové války, duchovní služba ještě neexistovala. V důsledku zmíněné operace uteklo na základnu modrých přileb, která stačila kapacitně stěží pokrýt potřeby vojáků, zachránit své holé životy asi tisícovka srbských uprchlíků, kteří na základně strávili téměř dva týdny. Mnozí z nich si z různých důvodů žádali kněze, avšak marně. Náš první armádní duchovní začal působit až o rok později v Bosně.

Pokud se vyvstane aktuální potřeba služby v zajateckých táborech, uprchlických kempech a věznicích, mohou vojenští kaplani částečně čerpat z dosavadních zkušeností Vězeňské duchovní služby, které budou muset adaptovat na podmínky ozbrojeného konfliktu.

Váleční zajatci v kempech POW v klasickém válečném konfliktu, mohou mít, v porovnání s osobami s kriminální minulostí, žebříček hodnot dokonce identický s hodnotami svého protivníka. Mohou mít i stejné etické normy, s tím rozdílem, že každý bojuje za své ideály, o kterých se domnívá, že jsou v tu chvíli správné a svůj boj považují za spravedlivý, někteří dokonce tyto ideály nesdílejí a bojují proto, že musí.

Příběh, který se stal v průběhu I. světové války, v prosinci 1914 na Západní frontě, kdy došlo k dočasnému příměří mezi britskými a německými vojáky, toto tvrzení pouze dokresluje. Bývalý major, který se osobně zúčastnil tohoto příměří, Sir Kingsley Wood vzpomíná: *„Vyšli jsme ze zákopů a potřásli si rukama s mnoha našimi německými nepřáteli. Mnoho lidí si o nás myslí, že jsme udělali něco nečestného. Skutečností zůstává, že jsme tak učinili a já jsem osobně došel k závěru, kterého se od té doby velice pevně držím – že příměří trvalo dva týdny a my jsme spolu vycházeli hluboce přátelsky a jediné skutečnost, že jsme byli ovládnáni shora, způsobila, že jsme po sobě pomalu znovu začali střílet.“*⁴²

⁴² WEINTRAUB, S. *Silent night. The Story of the World War I Christmas Truce*. New York: The Free Press, 2001, s. 169, překlad vlastní. ISBN 0-684-87281-1.

4 Osobnostní a kvalifikační předpoklady kaplana

Dominik Duka prohlásil, při setkání s vojenskými duchovními, v paláci na Hradčanském náměstí, dne 7. prosince 2010, kterého se zúčastnil také ministr obrany Alexandr Vondra i náčelník Generálního štábu Vlastimil Pícek, že služba vojenských kaplanů spolu s charitou je „výkladní skříní“ církve. Tato služba představuje církev veřejnosti a tak je důležité, aby duchovní, kteří tuto profesi konají, byli jejími nejlepšími reprezentanty. Kněz v armádě je do značné míry samostatným prvkem u svěřeného vojenského útvaru, ve smyslu zcela výjimečného a specifického charakteru jeho činnosti, proto záleží jen na něm, jakým směrem se budou ubírat jeho aktivity, pokud je schválí velitel útvaru. Proto je osobnost vojenského kaplana, spolu s jeho kvalifikačními předpoklady a získanými kompetencemi, základním klíčem k úspěšnému naplňování jeho role.

Před tím, než se z kněze stane vojenský duchovní, musí si položit nejprve otázku, zda je schopen působit v prostředí, které se diametrálně liší od jeho farnosti, je charakteristické svojí drsností, ve kterém se více než jinde projevuje sekularizace a stále více převládá ekonomický faktor motivace pro vojenskou službu, zda bude schopen a ochoten pomáhat někomu, kdo, na rozdíl od vlastních farníků, nesdílí a třeba ani nikdy nebude, jeho víru, dokonce jestli bude chtít a umět pomoci někomu odlišné víry. Mnoha otázkám o smysluplnosti svého působení čelí kaplan až v průběhu služby samotné, zejména na jejím počátku, kdy se vyrovnává se změnou prostředí a s faktem, že jeho činnost v konečném důsledku ovlivňuje zásadním způsobem jeho nařízený, velitel jednotky, kterému je v armádní hierarchii podřízen. Musí být také připraven na možnou kritiku svého úřadu i z „vlastních řad“ a s touto kritikou se umět vyrovnat. Ne všichni totiž vnímají působení duchovního v Armádě České republiky kladně a pro některé křesťany je tento fakt „zradou“ základních křesťanských hodnot⁴³.

Vojenský kaplan je knězem a zároveň vojákem, musí tedy disponovat jak odbornými znalostmi pro výkon kněžského povolání, tak fyzickými i psychickými předpoklady pro službu v armádě. Z tohoto důvodu podstupují všichni kandidáti před vstupem do armády fyzické testy a zdravotní a psychologická vyšetření. Církev navíc provádí ještě vlastní psychologické vyšetření svých kandidátů na kaplana.

⁴³ Srov. například Diskusi k odkazu: Duchovní služba Armády České republiky. Dostupné na: WWW:<<http://www.evangelnet.cz/diskuze/vlakno/www/341/3143>>.

4.1 Základní psychologické požadavky

- Minimálně průměrná, ale spíše nadprůměrná inteligence

Pro inteligenci existuje mnoho definic, jedna z nich hovoří o tom, že jde o: „Všeobecnou schopnost individua vědomě orientovat vlastní myšlení na nové požadavky, je to všeobecná duchovní schopnost přizpůsobit se novým životním úkolům a podmínkám.“⁴⁴. Zejména úroveň sociální inteligence kaplana, tedy schopnost vycházet s lidmi a umění navázat a udržet sociální kontakt je klíčovým faktorem pro jeho profesi. Tato schopnost úzce souvisí s uměním komunikovat. V armádě je to o to těžší, že jde o komunikaci v „drsném“ vojenském prostředí, kdy vojáci, zejména v počáteční fázi, kdy se s kaplanem seznamují, zkouší, aniž by to mysleli zle, co duchovní vydrží. Pro některé vojáky je setkání s knězem zcela nová zkušenost, kterou nikdy předtím nezažili.

- Naprosté duševní zdraví

Jakákoliv duševní porucha, která by nebyla včas diagnostikována, by mohla například v prostředí ozbrojeného konfliktu přerůst až do závažného duševního onemocnění, což by znamenalo nebezpečí jak pro samotného nemocného, tak pro celou jednotku.

- Psychická odolnost

Schopnost vyrovnat se se zvýšenými nároky a náročnými životními situacemi je pro kaplana klíčová protože jeho postavení je velmi obtížné. Podobně jako pracovníci ostatních pomáhajících profesí se musí vyrovnávat nejen se svými životními břemeny, ale také se starostmi a strastmi ostatních.

- Schopnost adaptace

Umění přizpůsobit se neustále se měnícím vnějším podmínkám celkově zvyšuje psychickou odolnost jedince, která byla popsána výše. Kaplan nejenže přechází z civilního do vojenského prostředí, které je odlišné, ale v rámci působení jednotek

⁴⁴ STERN, W. *The psychological methods of testing intelligence*. Baltimore: Warwick and York, Inc., 1914. [online] 2009, s. 3. Překlad vlastní. Dostupné na WWW: <<http://www.archive.org/stream/psychologicalmet00ster#page/iii/mode/1up>>.

v zahraničí cestuje do vzdálených zemí, kde musí být schopen vyrovnat se s kulturními odlišnostmi dané země, jazykovou bariérou, změnami, které přináší ozbrojený konflikt, včetně fyzického a psychického diskomfortu a ostatními změnami.

4.2 Požadavky na zdravotní stav a fyzickou kondici

- Zdravotní stav uchazečů musí odpovídat požadavkům ozbrojených sil ČR

Zdravotní stav posuzují lékaři ve vojenských nemocnicích, zejména v Ústřední vojenské nemocnici v Praze. Jakákoliv zdravotní komplikace v misi nejen že může ohrozit zdraví a život kaplana, ale může omezit také jeho činnost, což mívá někdy tragické následky. V případě týrání vězňů ve věznici Abu Ghraib v Iráku, který byl již v této práci zmíněn, bylo zjištěno, že vojenská kaplanka Ann Tang, která zde měla působit u praporu vojenské policie, jehož příslušníci v zařízení vykonávali funkci dozorců, se nedokázala dostatečně adaptovat na irácké klimatické podmínky, byla neustále vyčerpaná a nakonec musela být hospitalizována v nemocnici v Kuvajtu, protože onemocněla podkožní infekcí. Vojenští policisté byli pak jen letmo dotazováni kaplany ostatních praporů, zda nemají nějaké potřeby, přičemž většinou obdrželi odpověď, že vše je v pořádku a nic jim neschází. O poměrech, které ve věznici vládly se tak žádný kaplan neměl jak dozvědět. Poté co incident vyšel najevo, byla duchovní služba posílena a kaplani se účastnili dokonce výslechů vězněných osob. Zajímavým faktem je, že se dokonce zvýšila zcela dobrovolná účast vojenských policistů na pořádaných bohoslužbách v zařízení Abu Ghairb v Iráku.⁴⁵

- Fyzická zdatnost

Vzhledem k tomu, že by měl být kaplan neustále s jednotkou a to za všech okolností, účastnit se výcviku i některých ostrých akcí, tak aby vojáci cítili, že je jedním z nich, musí být zákonitě také ve vynikající fyzické kondici. Někteří kaplani působící například u Brigády rychlého nasazení Armády České republiky, absolvují dokonce parašutistický výcvik. Před nástupem do armády se každý voják podrobí přezkoušení

⁴⁵ Srov. CANNON, M. *Abu Ghraib: Reflections in the Looking Glass*. United States of America: Xulon Press, 2007. ISBN 1-597810-09-6.

z fyzické zdatnosti. Poté je dále přezkušován v pravidelně se opakujících ročních cyklech. Pro přijímací řízení jsou stanoveny následující normy⁴⁶:

Normy fyzické zdatnosti

Cvik	LEH - SED				SHYB/VÝDR Ž VE SHYBU				SKOK DALEKÝ				HLOUBKA PŘEDKLONU* *				W ₁₇₀ ***			
	opakování				opakování / sekunda				centimetr				centimetr				W / kg			
Pohlaví	M		Ž		M		Ž		M		Ž		M		Ž		M		Ž	
Věková kategorie	I*	II*	I	II	I	II	I	II	I	II	I	II	I	II	I	II	I	II	I	II
Norma	33	31	28	23	4	3	13	11	18	17	14	13	15	13	19	16	1,8	1,6	1,3	1,1

* Věkové kategorie: I – do 30 let (včetně), II – nad 30 let.

** Pro ověření výkonu v domácích podmínkách (bez standardizovaného měřicího přípravku): je třeba přiblížit se špičkami prstů k úrovni chodidla takto: muži (I/II): 10 cm / 12 cm, ženy (I/II): 6 cm / 9 cm.

*** Náročnost odpovídá přibližně běhu na vzdálenost 6 km v limitu 30 min.

4.3 Odborná erudovanost

Kaplan musí splňovat následující požadavky na odbornou erudovanost, jak v oblasti vojenské a církevní, tak j v jiných oblastech, bez kterých se při svém působení v armádě neobejde.

- Dokončené teologické vzdělání

⁴⁶ Ministerstvo obrany České republiky – Ředitelství personální podpory [online]. Praha: MOČR, © 2011 [cit. 16. února 2012]. Dostupné na WWW:< <http://kariera.army.cz/cz/uvod/10497/cetreni-fyzicke-zdatnosti>>.

Nutné je dosažení plné kvalifikace pro vedení sboru nebo farnosti. Téměř všichni kaplani, působící v současné době v Armádě české republiky, mají akademický magisterský vysokoškolský titul, kromě dvou, z nichž jeden má akademický titul inženýra a druhý bakaláře teologie. Toto vzdělání musí mít návaznost minimálně na dvouletou praxi ve farnosti nebo ve sboru.

- Absolvování vojenské základní služby nebo základního vojenského výcviku

Někteří kaplani absolvovali základní vojenský výcvik během základní vojenské služby, která však byla zrušena k 31. prosinci 2004⁴⁷. Od té doby je pro zájemce o profesionální službu v Armádě České republiky organizován základní vojenský výcvik, kurz základní přípravy, který probíhá ve Výcvikové základně Vyškov, v trvání 12 týdnů⁴⁸. Tento výcvik je rozdělen do čtyř fází. Na konci každé fáze je nutné absolvovat postupový test. V průběhu tříměsíčního základního výcviku, který je fyzicky, psychicky i časově náročný, kaplani několikrát absolvují nepřetržitý vojenský výcvik bez možnosti opuštění prostoru kasáren. Základní výcvik v sobě zahrnuje to nejdůležitější a nejpodstatnější z vševojskové přípravy. Jedná se o základní řady, přípravu pořadovou, střeleckou, taktickou, spojovací, topografickou, zdravotní a ochranu proti zbraním hromadného ničení.

- Znalost cizího jazyka

Znalost cizího jazyka (preferován je anglický jazyk), je nezbytnou podmínkou pro zvládnutí komunikace v prostředí zahraničních vojenských misí, ale cizí jazyk lze využít například při účasti na mezinárodních konferencích, nebo při každoročních poutích do Lurd, kterých se příslušníci armády spolu s vojenskými kaplany pravidelně účastní. V armádě jsou vojáci přezkušováni ze znalosti cizího jazyka na základě normy STANAG 6001⁴⁹. Pro každé tabulkové místo v armádě je předepsán minimální stupeň úrovně jazykových znalostí dle této normy, a pokud ji voják nesplňuje, musí být

⁴⁷ Srov. Zákon č. 585/2004 Sb., o branné povinnosti a jejím zajišťování (branný zákon), ve znění platném k 1. 1. 2005.

⁴⁸ Srov. Zákon č. 221/1999 Sb., o vojácích z povolání, ve znění platném k 1. 1. 2011.

⁴⁹ Jazyková zkouška podle STANAG 6001 poskytuje základ pro testování jazykových dovedností zaměstnanců ve strukturách organizace NATO a armádách členských států NATO a Partnerství pro mír.

přeřazen na pozici s nižší požadovanou úrovní znalostí cizího jazyka. Pro vojenské kaplany je předepsána úroveň jazykových znalostí v anglickém jazyce STANAG 2,2,2,2, což odpovídá nižší střední pokročilé úrovni v hodnocené kategorii poslech s porozuměním, čtení, mluvení a psaní.

Vojenský kaplan musí být navíc i důvěryhodný a to nejen tím, že budí důvěru na první pohled, například svým sympatickým vzezřením. Skutečnou důvěru si musí získat, svou prací, svými skutky, tak aby se na něj vojáci obraceli bez zaváhání se všemi svými starostmi, pokud budou takovou potřebu cítit.

Je důležité, aby kaplan „byl vidět“, ne ve smyslu pouhé předstírané činnosti, ale znamená to, že musí být neustále se svými vojáky a tam, kde se něco děje, aby všichni měli jistotu, že tam s nimi je, že je součástí jejich jednotky a spolupracuje na společném díle.

V neposlední řadě musí být dosažitelný, tedy být k dispozici, kdykoliv je třeba. Tento úkol je vzhledem k početním stavům kaplanů v naší armádě poněkud obtížný, přesto by měl mít kaplan jistotu, že každý z jeho jednotky má na něj kontakt ať už telefonický nebo elektronický.

Splnění výše uvedených kritérií kandidáta a následné přijetí duchovního na funkci vojenského kaplana do Armády České republiky, ještě není zárukou kvalitního výkonu jeho služby. Záleží totiž hlavně na vůli kaplana ochotně a tvořivě se podílet na ekumenickém společenství a na jeho schopnosti vnímat jako subjekt principiálně ekumenický Duchovní službu AČR. Musí přijmout fakt, že jeho poslání mezi vojáky bude mít povahu „jiné evangelizace.“ Evangelium bude smět totiž hlásat jen těm, kteří o to požádají⁵⁰, ale prožívat a žít jej bude se všemi⁵¹.

V následujících kapitolách budou podrobně rozebrány jednotlivé role vojenského duchovního, přičemž činnost kaplana andragoga, andragoga volného času, vojáka a do jisté míry i psychologa, je možné chápat jako jakési podmnožiny pastorače. Každé z těchto dílčích poslání kaplana je však stejně důležité a společně tvoří jeden integrovaný celek, který zároveň charakterizuje současnou duchovní službu, jenž je svou podstatou unikátní a daná především historickými souvislostmi jejího vývoje v podmínkách České republiky v návaznosti na vývoj české společnosti a armády.

⁵⁰ Srov. Smlouva o podmínkách vzniku a působení duchovní služby v resortu Ministerstva obrany mezi Ekumenickou radou církví a Českou biskupskou konferencí, čl. 9, písm. c).

⁵¹ Srov. Gaudium et Spes In Dokumenty II. Vatikánského koncilu. Kostelní vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002. ISBN 80-7192467-9. „Radost a naděje, smutek a úzkost naší doby, zvláště chudých a všech, kteří nějak trpí, je i radostí a nadějí, smutkem a úzkostí Kristových učedníků a není nic opravdu lidského, co by nenašlo v jejich srdcích odezvu.“

5 Pastorační role

Základem přídavného jména pastorační je původně latinské slovo „pastor“, tedy pastýř. Tato osoba byla vždy chápána jako někdo, komu byl svěřen důležitý úkol, starat se o domestikovaná zvířata, které byly mnohdy tím nejcennějším, co lidé měli a co tvořilo základ jejich živobytí a tedy i existence.

Pro svůj důležitý význam bylo toto označení užíváno i při titulování vládců, takže se mu těšili například již faraóni v Egyptě, kteří byli často zobrazováni s dvěma státnickými znaky, s cepem a holí zkříženými přes prsa, přičemž hůl zakroucená ve vrchní části symbolizovala pastýřskou berlu, kterou faraón vedl a svolával své stádo, sháněl s ní zbloudilé ovce a odháněl šelmy⁵².

V Bibli se často setkáváme s přirovnáním lidí k ovčím a Boha k jejich pastýři⁵³. Ježíš v jednom z podobenství sám sebe označuje jako dobrého pastýře a jeho následovníky jako ovce.⁵⁴ Na jiném místě vybízí Ježíš Šimona Petra, aby, pokud Ježíše miluje, se stal pastýřem a pásł jeho beránky a ovce.⁵⁵ Jako symbol pastorage užívají pastýřskou berlu i biskupové a samotný papež, jehož hůl je zakončena křížem.

Dnešní význam slova pastorage můžeme chápat různě, někdy jako duchovní doprovázení, ale také jako jakoukoliv aktivitu v duchu evangelia⁵⁶, směřující jak do církve samotné, tak i mimo ni. Sám Ježíš poukazuje na to, že je třeba se věnovat i lidem stojícím doposud mimo církve⁵⁷. Toto poselství však nelze chápat jako jakékoliv násilné „verbování“, což by na doposud hledající mělo zcela určitě opačný vliv, ale aktivity církve je třeba skutečně zaměřit směrem ven, k lidem a pro lidi. Křečovitá evangelizace způsobuje rozpaky i u samotných kněží⁵⁸, u hledajících vojáků by takovýto násilný první kontakt s církví mohl znamenat definitivní „zabouchnutí dveří“. Druhý vatikánský koncil zdůraznil, že církev tu není pro sebe, ale pro službu Božímu království, že není nutné sedět se založenýma rukama a na příchod Božího království čekat, ale podílet se

⁵² Takto je vyobrazen například faraón Tutanchamon, 12. panovník 18. dynastie egyptských panovníků, který pravděpodobně vládl v době 1347 – 1338 před. n. l.. Vyobrazení je na třetí rakvi objevené dne 26. 11. 1922 v Egyptě, v současnosti uložené v Egyptském muzeu v Káhiře.

⁵³ Ž 23

⁵⁴ J 10,1-16

⁵⁵ J 21,15-19

⁵⁶ Evangelium je radostnou zvěstí o vzkříšení Krista.

⁵⁷ J 10,16

⁵⁸ Tomáš Halík na svých webových stránkách www.halik.cz v článku Nejen, ale i – drobné poznámky o víře, uvádí: „když vidím "evangelizační akce", při nichž jsou lidé vyzýváni, aby si stoupli před mikrofon a "vydali svědectví" o své víře, mám silný pocit nevolnosti a hledám způsob, jak z toho prostředí co nejrychleji zmizet.“

na jeho realizaci a to tady a teď, což je výzvou jak pro vojenské kaplany, tak pro všechny ostatní. V podmínkách armády je většinou uplatňována ve vztahu k vojákům pastore, která by mohla být nazvána jako „informální“. Analogicky k pojmu informální učení, by ji bylo možné definovat jako nezáměrnou pastore, z pohledu jejího objektu, která probíhá v kontextu každodenního života, v rodině, v práci, ve volném čase a na veřejnosti, a stává se tak běžnou součástí existence příslušníka ozbrojených sil.

Základními pilíři, na kterých a skrze které je pastore uskutečňována, jsou: diakonia (služba), koinonia (společenství), martyria (svědectví) a liturgia (slavení).

- Diakonia

Je odvozeninou řeckého slova *διάκονος*, diakonos, služebník, a znamená lásku a bratrskou službu svému bližnímu, která je konána zcela dobrovolně a nezištně. Kristus dává příklad v tom, že kdo se poníží, bývá povýšen.⁵⁹

- Koinonia

Řecky *κοινωνία*, vyjadřuje intimní vztah, do kterého lidé dobrovolně vstupují. Jde o jakési sdružení partnerů, společenství lidí. Je v podstatě účastí, to znamená sdílením společných věcí, hodnot, a zároveň příspěvkem, tedy rozdělením se s ostatním společenstvím o to, co máme a známe. Takovým společenstvím je církev, ale mohou jím být i organizace stojící mimo církve jako je například i vojenský útvar, nebo Armáda České republiky jako celek.

- Martyria

Je odvozeno od slova *martyr*, tedy mučedník. Jde o pojmenování, které má základ v řeckém slově *μάρτυς*, *martyr*, označujícího svědka. Jako mučedník je chápán člověk, který pro svědectví své víry obětuje vše, včetně vlastního života. Za mučedníka považují křesťané Krista, který položil život za naše hříchy, byl ukřižován, třetího dne vstal z mrtvých a poté vystoupil na nebesa, kde je po pravici Otce. Povinností každého

⁵⁹ F(p) 2,6-11

křesťana je stát se také svědkem, tedy hlásat tuto radostnou zprávu o spáse. V armádě je takovým svědkem vojenský kaplan, ale i všichni křesťané, věřící vojáci.⁶⁰

- Liturgia

Řecky λειτουργία, je složeno ze dvou řeckých slov leitōs, λειτός, tedy lidový či veřejný a slova ergon, ἔργον, označující činnost, úkol, dílo, nebo práci. Jde tedy o službu ze strany lidu i v prospěch lidu a Boha, tedy slavení bohoslužby.

Stavějíce na těchto čtyřech pilířích, uskutečňuje vojenský kaplan pastorační činnost v podmínkách armády několika základními formami:

- Služba přítomnosti

Jde o nejvýznamnější formu pastorační činnosti v AČR. Jedná se o přítomnost kaplana na všech aktivitách souvisejících s životem a službou vojáků. Může jít o přítomnost při oficiálních i neoficiálních akcích, ať už jde o vojenské ceremonie, nebo soukromé oslavy příslušníků útvaru. Vojenský kaplan se nesmí uzavřít do své kanceláře, musí být s vojáky všude. Nejobtížnější je naplňovat tuto službu v zahraničních vojenských misích. Kaplan se nemůže uzavřít do svého pokoje, ani do bezpečných prostorů základny. Pokud jezdí vojáci na hlídky mimo základnu, ať už motorizované nebo pěší, měl by tam být kaplan s nimi. Jeho osobní fyzická přítomnost zvyšuje odvahu a sebevědomí nejen kaplanovo, ale i ostatních vojáků.

V této souvislosti se do popředí dostává otázka nošení zbraně vojenským kaplanem. Naši kaplani nosí zbraň podle svého vlastního uvážení, na svou osobní ochranu, nejen kvůli pocitu vlastního bezpečí, ale také proto, aby nepřidělávali starosti vojákům, se kterými jsou například na patrole mimo vojenskou základnu. Vojáci mají totiž tendenci při napadení chránit neozbrojeného kaplana, tak jako všechny ostatní neozbrojené členy ve skupině a tak je jejich pozornost oslabena a vlastní obranná činnost omezena. Ženevské konvence nošení zbraní kaplanem nezakazují, kaplan má zbraň přidělenou tak jako ostatní vojáci a účastní se i výcviku ve střelbě. Vojenské předpisy Armády České republiky v tomto ohledu nerozlišují mezi jakoukoliv vojenskou funkcí, ať jde o

⁶⁰ V roce 1998 vznikla Asociace křesťanů v armádě AKA, která sdružuje lidi profesně spjaté s armádou, kteří se hlásí ke křesťanské víře. AKA je asociací ekumenickou.

kaplana, lékaře, kuchaře, výsadkáře nebo příslušníka útvaru speciálních operací. Jinak je tomu ovšem ve světě, kdy se kaplani Námořnictva Jejího Veličenstva dožadují nošení zbraní, zejména v oblastech Afghánistánu. Ženevské konvence tam porušují záměrně již tím, že nenosí viditelně insignie označující duchovního, většinou kříž, protože by se stali terčem, na který by se Talibán zaměřil. Někteří kaplani, působící v komandech, které plní zvláštní velmi nebezpečné úkoly se tak právem cítí ohroženi a nemohou dost dobře plnit pastorační přítomnosti⁶¹.

- Služba diskrétních rozhovorů

Záleží na každém kaplanovi, do jaké míry si dovede získat srdce a důvěru vojáků, kteří jsou pak ochotni se s ním rozdělit o svoje starosti i radosti formou rozhovoru. Oblasti, kterých se takovéto rozhovory týkají, jsou různé, jde o soukromé i služební záležitosti, ale i o hlubší filosofická a náboženská témata, kdy se vojáci ptají po smyslu své práce, po smyslu svého bytí, dělí se o svoji bolest, při ztrátě nebo zranění kamaráda, rozchodu s partnerkou a podobně. Platí zde pravidlo, že sdělená radost je radostí dvojnásobnou a sdělený smutek je polovičním smutkem. Diskrétnost zavazuje kaplana k tomu, že cokoliv se dozvěděl, zůstává mezi ním a tím, kdo mu informaci sdělil. Pokud by kaplan porušil toto základní pravidlo a důvěru vojáků by ztratil, znamenalo by to okamžitý konec jeho působení u jednotky.

- Služba skryté motlitby

Kaplani o ní hovoří jako o součásti své služby. „*Modlím se za vojáky sám a ve skrytosti. Nemodlím se s nimi ne proto, že by nechtěli, ale protože je to nikdo nikdy nenaučil.*“⁶² Ke skryté motlitbě dochází, když je člověk sám a jakoby skrytý před okolním světem: „*Ale ty, když se modlíš, vejdi do svého pokojíku, a když zavřeš dveře, modli se ke svému Otci, který je vskrytu. A tvůj Otec, který vidí vskrytu, ti odplatí zjevně.*“⁶³ Takovýto druh motlitby praktikoval i Ježíš a doporučoval ho svým

⁶¹ Srov. HICKLEY, M. *Navy chaplains want right to carry weapons to protect themselves against the Taliban* [online]. United Kingdom: Mail Online, poslední aktualizace 18. 12. 2007, [cit. 2011-12-02]. Dostupné na WWW:<<http://www.dailymail.co.uk/news/article-495281/Navy-chaplains-want-right-carry-weapons-protect-Taliban.html>>.

⁶² HOLUB, T. *Pastorační služba v Armádě České republiky*. Praha: Nakladatelství pastoračního střediska při Arcibiskupství pražském, 2009, s. 9. ISBN neuvedeno.

⁶³ Mt 6,6

učedníkům, o čemž nám na mnoha místech vydává svědectví Písmo: „*Když pak propustil zástupy, vystoupil o samotě na horu, aby se modlil. A když přišel večer, byl tam sám*“⁶⁴ Ježíš měl velmi rušný život, protože jej provázeli jeho učedníci a početné zástupy lidu. Tito lidé mu nejen naslouchali, ale kladli nespočetné dotazy, na které Ježíš trpělivě odpovídal. Přesto si našel vždy čas pro modlitbu, kterou praktikoval sám a ve skrytu.

- Služba liturgických úkonů

Ačkoliv by se na první pohled mohlo zdát, že je tento druh pastorační činnosti o něco méně důležitý, než předchozí dva, protože v porovnání s nimi není tak častý, není tomu tak. Zatímco při soukromé modlitbě hovoříme s Bohem srdcem, při liturgii mluvíme také gesty a slovy, kterými je vyjadřováno vnitřní rozpoložení duše. Každé gesto má v liturgii svůj význam, sepnutí rukou vyjadřuje modlitbu, pokleknutí před oltářem, vyjadřuje úctu k Bohu. Většina vojáků zprvu nerozumí těmto gestům, jejich pořadí, slovům, která tato gesta doprovázejí. A tak je při liturgických úkonech prostě napodobují, dělají to, co dělají ostatní a kontrolují sami sebe, jestli dělají vše správně. Přestože začínají chápat teprve později hlubší smysl liturgie, již od počátku svou participací na liturgii prožívají pocit sounáležitosti s ostatními, který je jednou ze základních lidských potřeb⁶⁵, a nejen to Ježíš podtrhuje tuto potřebu, když říká: „*Kde jsou dva nebo tři shromážděni ve jménu mém, tam jsem já uprostřed nich*“⁶⁶ Kristus je neustále přítomen ve své církvi především v liturgických úkonech.

⁶⁴ Mt 14,23

⁶⁵ Srov. Maslow – pyramida základních lidských potřeb.

⁶⁶ Mt 18,20

6 Kaplan andragog

Jednou z rolí, kterou vojenský kaplan v prostředí armády naplňuje, je role andragoga⁶⁷, tedy toho, kdo vede dospělé, kde v širším smyslu slova lze nalézt spojitost s rolí pastora, tedy pastýře, který vede stáda, v užším významu jde však o roli vzdělavatele, učitele dospělých. Obě role se vzájemně prolínají. Toto poslání má kořeny již v životě samotného Krista, který byl svými učedníky nazýván „Rabbi“, což bylo v hebrejštině označení užívané pro učitele. Ježíš učil zástupy v podobenstvích, aby mu lidé lépe rozuměli, a mnohdy měl tolik posluchačů, že když se shromáždili na břehu, on sám musel učit z lodi⁶⁸. Kristus ustanovil své Apoštoly, aby pokračovali v tomto učení výzvou: „*Jděte ke všem národům a získávejte mi učedníky, křtěte je ve jménu Otce, Syna i Ducha svatého a učte je, aby zachovávali všechno, co jsem vám přikázal. A hle já jsem s Vámi po všechny dny až do skonání tohoto věku.*“⁶⁹ Apoštolové předali toto učení biskupům a biskupové kněžím, takže kněží jsou vykonavateli Ježíšova přikázání. Silou svátosti kněžství pak kněz jedná „in persona Christi capitis“.⁷⁰

Kněz neučí své vlastní myšlenky, proto netouží po akademické slávě, ale předává Boží nauku pravdivě a bez „postraníků“ úmyslů, protože si je vědom Kristových slov, který říká: „*Mé učení není mé, ale od toho, kdo mě poslal.*“⁷¹ Mnozí kněží však byli obdarováni takovým velkým učitelským nadáním, že se stávali pedagogy a vedle svého kněžského úřadu vykonávali i poslání učitelské. K nejznámějším patří například evangelický kněz J. A. Komenský.

V armádě neexistují povinné hodiny náboženství, ale kaplan, v případě zájmu, je schopen zorganizovat jakési kroužky, kde mohou vojáci společně diskutovat a hledat odpovědi na otázky týkající se víry. Později je to například společná diskuse nad významem biblických textů. Často dokonce jako správní andragogové vybízejí vojáky, aby se nebáli se zeptat, pokud je něco zajímavé. Vojáci se často ptají i na věci, které považuje věřící křesťan již za zažitá a automatická. Je ale třeba si uvědomit, že někteří příslušníci armády se doposud v civilním životě nesetkali s knězem, a „vojenská

⁶⁷ Andragog – Vzdělavatel a vychovatel dospělých [z řeckého andros (ανδρος) – muž a ago (αγω) – vésti].

⁶⁸ Mk 4,1-2

⁶⁹ Mt 28,19-20

⁷⁰ V osobě Krista – Hlavu je to týž kněz Ježíš Kristus, kterého služebník zastupuje.

⁷¹ J 7,16

Bible⁷², kterou dostali darem od svého „Padreho“⁷³ k Vánocům, byla první Biblí, která se jim fyzicky dostala do rukou a ze které si mohli poprvé začít číst.

Někdy má role andragoga, kterou naplňuje vojenský duchovní v armádě, zcela formální charakter a dokonce podobu institucionálního vzdělávání. Děje se tak v různých pravidelných odborných kurzech, pořádaných Vojenskou akademií ve Vyškově nebo Univerzitou obrany Brno. Vojenští kaplani zde přednáší o náboženství, které sami sice nerepresentují, ale o kterém mají poměrně hluboké znalosti, které většina z nich sama získala v rámci Operačního kurzu kaplanů ve škole NATO v německém Oberammergau, a sice o islámu, který na této škole přednášejí muslimští vojenští duchovní ze zahraničních armád. Pro vojáky, kteří se v rámci odborné přípravy zdokonalují pro působení v destinacích, kde je islám většinovým náboženstvím ve společnosti, jsou informace získané během kurzu doslova život zachraňující. Vojáci se v rámci přednášek jednak zbaví předsudků vůči tomuto náboženství a zároveň poznají zvyky, tradice a rituály, které k tomuto náboženství patří a které je třeba v hluboké úctě respektovat. Vojenský kaplan tím pomáhá předcházet incidentům, které ohrožují bezpečnost jednotlivců i celé jednotky působící v zahraničí.

Nerespektování náboženských zvyklostí vedlo například v jižním Iráku ve městě Al Basrah v roce 2003, kdy zde působila 7. polní nemocnice Armády České republiky, k napadení konvoje s příslušníky CIMIC, početnou skupinou místních mužů poté, co dva příslušníci Vojenské policie, čekající před budovou školy, kam čeští vojáci jeli předat iráckým dětem hračky od žáků z českých základních škol, začali, v době ramadánu⁷⁴, na veřejnosti pít a kouřit. Fyzické škody zahrnovaly pouze rozbitá okna téměř na všech vozidlech konvoje a několik lehčích zranění Vojenských policistů, způsobených kameny, které na ně dav házel, došlo však k naprosté ztrátě důvěry u místních obyvatel, což zcela zastínilo původně dobře míněný záměr, udělat radost místním dětem. Celá akce musela být přerušena a vojáci se museli z místa okamžitě stáhnout. Při zpětné analýze incidentu bylo zjištěno, že dva zmínění Vojenští policisté neprošli kurzem, zaměřeným na specifika islámu. Vojenský kaplan potom přímo v misi uspořádal z rozkazu velitele přednášku na toto téma. Výhodou v tomto ohledu bývá osobní předávání zkušeností v rámci jednotlivých rotací vojenských kontingentů, přímo

⁷² Jde o speciální vydání Bible pro Armádu České republiky, kterou vydala Česká biblická společnost v roce 2007, v deskách graficky upravených jako vojenská kamufláž (maskování).

⁷³ Padre – familiární označení vojenského kaplana zažité mezi vojáky u všech útvarů AČR.

⁷⁴ Ramadán je devátý měsíc islámského kalendáře, ve kterém prorok Mohamed poprvé obdržel Boží zjevení. Na památku této události drží muslimové půst, nazývající se saum, během kterého je zakázáno jíst, pít, kouřit a mít sexuální styk.

od vojáků v oblasti již v minulosti působících. Bohužel byla 7. polní nemocnice, kromě vojenských pozorovatelů, první českou jednotkou od roku 1990, která v oblasti jižního Iráku operovala. Český vojenský kaplan tak byl v těchto místech také úplně poprvé.

7 Role pedagoga (andragoga) volného času

Zatímco pojem andragog byl již vysvětlen v předchozí kapitole této práce, pojem volný čas je fenoménem zde doposud nezkoumaným. V armádě je volný čas, oproti civilnímu prostředí, vymezen velmi specifickým způsobem, daným převážně vnějšími podmínkami, které lze vzhledem k jejich nahodilosti a proměnlivosti velmi těžce predikovat. Toto na první pohled absurdní specifikum je vyjádřeno starou vojenskou „moudrostí“, která zní: „Na vojně se spěchá, aby se čekalo, a čeká, aby se spěchalo!“ Uvedené pořekadlo je známé snad každému, kdo v armádě někdy sloužil. V mírových podmínkách, lze volný čas vojáka jasně definovat negativním způsobem, tedy vymezením volného času vůči pracovní době⁷⁵, protože doba, kterou příslušník ozbrojených sil tráví v zaměstnání, je striktně stanovena zákonem.⁷⁶

V podmínkách nasazení ve vojenské zahraniční misi, lze ovšem volný čas určit jen velmi těžko. Základní prvek většiny jeho definicí, tedy svoboda v rozhodování o nakládání se svým volným časem, zde totiž absentuje. Voják se již vojenskou přísahou, která není jen symbolickým, ale zároveň právním aktem, vzdává dobrovolně některých svých svobod a zavazuje se k plnění ustanovení vojenských předpisů, v širším slova smyslu všech interních normativních aktů, včetně rozkazů a nařízení. O činnosti vojáka tak rozhoduje většinou velitel, který určuje také místo a dobu k trávení volného času, bohužel někdy i jeho způsob. Proto bude snadnější pojem volný čas vymežit podle jeho cíle, a sice jako čas strávený k regeneraci fyzických a psychických sil, rozšíření obzoru a kvality osobnosti a to nejlépe aktivním způsobem, přičemž sousloví „aktivní způsob“ není a priori chápáno jako fyzická aktivita.

Stres a nedostatek času na splnění úkolů a naopak přemíra volna, které se může stát frustrujícím prostorem nudy a samoty, bývají dány mnoha faktory. Nejčastějším z nich je náhle zhoršená bezpečnostní situace a s ní spojené restriktce v podobě omezení pohybu vojsk mimo základnu, náhlá změna počasí, nebo další nepředvídatelné okolnosti, jako jsou například četné raketové útoky a následné hodiny trávené v krytech, které lze souhrnně označit jako již zmíněné vnější podmínky.

⁷⁵Srov. KAPLÁNEK, M. *Nauka o volném čase*. České Budějovice, 2011, s. 6. Studijní texty pro pedagogy volného času. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra pedagogiky.

⁷⁶Srov. Zákon č. 221/1999 Sb, o vojácích z povolání, ve znění platném k 1. 1. 2011.

Stavy nudy mohou přerůst v sociálně patologické chování, namířené proti sobě nebo ostatním příslušníkům útvaru i dalším civilním osobám. Vojenští profesionálové nasazení do mírových nebo bojových misí, jsou specifickou skupinou s vyšší mírou rizikovosti a náchylnosti k takovýmto jevům a to včetně období, zahrnujícího jejich adaptaci po návratu do intaktní společnosti. Určitá sociální exkluze, ve které se vojáci nacházejí v době působení v zahraničních misích, spojená s pasivně tráveným volným časem, riziko ještě zvyšuje.

Také proto vydal ministr obrany v roce 2005 rozkaz, ve kterém stanovil jasný úkol také Duchovní službě Armády České republiky, jako jednomu z objektů prevence sociálně nežádoucích jevů, který zní:

„Duchovní služba - formou nabízených přednášek a diskusních fór napomáhá při vytváření a upevňování hodnotového žebříčku a etických norem vojenských profesionálů. Podílí se na přípravě nabídky volnočasových aktivit, realizovaných v programech k podpoře kvality života vojenské veřejnosti. Zabezpečuje diskrétní přijetí v subjektivně těžkých situacích vojáků a jejich rodin.“⁷⁷

Mezi sociálně patologické jevy, v AČR označované jako sociálně nežádoucí jevy, u nichž je zvýšené riziko možného výskytu, v prostředí vojenských zahraničních misí patří například tyto:

- Poruchy chování zapříčiněné duševní poruchou⁷⁸
- Šikana
- Závislosti jako forma úniku před realitou (alkohol, drogy, workoholismus)
- Sexuální aberace (odchylky) zapříčiněné dlouhodobou sexuální abstinencí
- Kriminalita

Role kaplana jako andragoga volného času zde vzhledem ke sledovanému cíli, tedy pomoci při řešení obtížných životních situací a eliminaci sociálně nežádoucích jevů, i při následné resocializaci po návratu z mise, přesahuje částečně také do oblasti sociální práce. Součástí kaplanova andragogického doprovázení ve volném čase by měla být

⁷⁷ Rozkaz Ministra obrany ČR č. 20 ze dne 3. ledna 2005 – Konceptce prevence sociálně nežádoucích jevů, věstník Ministerstva obrany částka 1/2005.

⁷⁸ Podrobný rozbor problematiky je uveden v 10. Kapitole této práce.

pomoc při hledání smyslu života a přetváření žebříčku životních hodnot, vedoucí k osobnostnímu růstu vojáka a tím i k snadnějšímu překonávání životních těžkostí.

Nabídka volnočasových aktivit, organizovaná ze strany vojenského duchovního, musí být volena s ohledem na reflexi konkrétní situace, v místě a čase nasazení. Existence specifických determinantů daných prostředím, omezuje do jisté míry kaplana v jeho rozhodování. Patří k nim:

- Momentální bezpečnostní situace

Omezení logicky vyplývají z momentální situace, souvisí s ní celková restrikce pohybu, například zákaz opuštění základny, nebo částečná, obecně platná, například zákaz vstupu na místa mimo silnici z důvodu minového nebezpečí. Přímo úměrná vyhlášenému stupni ohrožení je i úroveň „balistické“ ochrany jednotlivce, tedy nutnost neustálého nošení poměrně těžkých neprůstřelných vest a přileb, které také výrazně omezují výběr volnočasové aktivity. Vždy je nutné zhodnotit možná rizika, která nesmí převažovat nad výhodami. Uspořádání zájezdu a prohlídka města Ur nebo Babylonských vysutých zahrad v Iráku, je určitě výjimečným zážitkem, realizovatelným však jen tehdy, pokud to však momentální bezpečnostní situace dovolí.

- Fyzický a duševní stav příslušníků jednotky

I tento determinant je nutné respektovat při výběru vhodné volnočasové aktivity. Vojáci jsou často již jen samotným pobytem v náročných klimatických podmínkách vyčerpáni, navíc musí plnit úkoly, které kladou extrémní nároky na jejich psychickou a fyzickou kondici.

Citlivě je třeba přistupovat k jakékoliv volnočasové aktivitě v době, kdy se vojáci vyrovnávají se ztrátou kolegy a kamaráda. V takovém případě je vhodný individuální přístup, protože každý je událostí zasažen do jiné míry a vyrovnává se s takovouto událostí po svém.

- Místní restrikce a omezení

Jak již bylo zmíněno v zemi, kde jsou vojáci pouhými hosty, je třeba ctít místní náboženství, kulturu, zvyky a tradice. To platí i při výběru volnočasových aktivit a to

jak vzhledem k místu, na kterém jsou provozovány, tak k době a situaci. Pro sportovní a turistické akce je třeba vhodně volit i oblečení, zvláště u žen. Některá místa mohou být pro lokální obyvatelstvo posvátná, a pouhou přítomnost vojáků, navíc vojáků odlišné víry, mohou vnímat jako jejich zneuctění.

Opalování příslušnic jednotky na střeších „korimeků“⁷⁹, v lepším případě v kompletních plavkách, v horším případě bez jejich části, v přítomnosti Afghánských dělníků, pracujících na základně, může být pro některé vojákyně smysluplným naplněním volného času, při kterém si fyzicky odpočinou, na druhé straně jde o neospravedlnitelné, život a bezpečnost ohrožující chování. I zde by měl kněz šetrným způsobem zasáhnout a vysvětlit důvody nevhodnosti takového počínání. Zrovna tak vlastními silami vybudované hřiště na plážový volejbal u kontingentu 7. polní nemocnice v irácké Basře v roce 2003, by v podmínkách České republiky, jako vynikající nápad, podpořil každý pedagog volného času. Vzhledem k místu a situaci (vnější prostory nemocnice poskytující lékařskou péči místnímu obyvatelstvu v době války), to ovšem bylo naprosto kontraproduktivní, bez ohledu na fakt, že na výstavbu hřiště byly vynaložené téměř nulové finanční prostředky, díky tomu, že základní esence hřiště, tedy písek, byl v irácké poušti zdarma⁸⁰.

V běžných mírových podmínkách se role vojenského kaplana jako andragoga volného času prakticky neliší od činnosti jakéhokoliv pedagoga či andragoga volného času mimo armádu. Kaplani ovšem participují také na mnoha akcích, kde dochází k vzájemnému prolínání sportovní aktivity s charitou. Takovými událostmi jsou například benefiční sportovní utkání vojáků, kdy je výtěžek z vybraného vstupného věnováno potřebným, nebo pochody. V rámci dvoudenní akce „Pochod proti drogám“, v roce 2011 v Táboře a Olomouci, kterých se účastnili jak vojáci, tak jejich rodinní příslušníci, bylo vybráno dobrovolné „startovné“, které bylo věnováno občanskému sdružení „Help for Regi“⁸¹. Často se také konají sportovní akce, které mají vzpomínkový charakter, v podobě memoriálů věnovaných padlým kolegům.

⁷⁹ Slangový vojenský výraz pro ocelový kontejner, sloužící jako ubikace nebo jako kanceláře, název odvozen od italského výrobce CO.RI.MEC S.P.A.

⁸⁰ Výše uvedené příklady, které se skutečně staly, slouží pouze k názornému dokreslení náročnosti plněných úkolů vojenského kaplana v roli pedagoga (andragoga) volného času v zahraničních misích, který se musí umět vypořádat s okolnostmi, které jeho kolegové v České republice nemusí brát v potaz.

⁸¹ Občanské sdružení, jehož cílem je zlepšit životní podmínky válečného veterána, bývalého příslušníka 6. speciální brigády a Vojenské policie Jiřího Schamse, který utrpěl dne 17.3.2008 vážné zranění při plnění služebních povinností v zahraniční vojenské misi Armády České republiky v rámci kontingentu AČR na území provincie Helmand v Afghanistanu.

8 Kaplan voják

V prosinci 1945 bojovala Třetí armáda generála Pattona proti německým jednotkám v Evropě, v rámci vojenské operace, známé pod názvem „Bitva v Ardenách“⁸². Postup amerických vojsk byl však na několik dní zastaven dlouhotrvajícími dešti, a proto si generál zavolal vojenského kaplana Msgr. Jamese H. O’Neilla a vydal mu rozkaz k tomu, aby vymyslel modlitbu za lepší počasí. Duchovní tehdy zaprotestoval, že není běžným zvykem, u mužů jeho profese, modlit se za lepší počasí proto, aby mohli být zabíjeni bližní, na což mu Patton odpověděl slovy: „*Kaplane, učíte mě teologii, nebo jste kaplanem Třetí armády? Chci tu modlitbu!*“⁸³. Kaplan modlitbu napsal, byla vytištěna pro každého vojáka a počasí se opravdu vyjasnilo a přestalo pršet.

Pro laickou veřejnost je armáda institucí, která je založena na přísné kázni a subordinaci a voják je charakteristický tím, že plní rozkazy. To je sice pravda, ale nikdy by nemělo jít o bezmyšlenkovité plnění rozkazů. Na příkladu, zmíněném v úvodu této kapitoly, je vidět, že i kaplan Třetí armády O’Neill, řešil neustále etická dilemata, v souvislosti s tím, co měl udělat. I když se na vojenského kaplana, stejně jako na každého jiného vojáka, vztahuje mnoho povinností, má i svá práva. Jedním z těchto práv je možnost odepřít splnění vojenského rozkazu. Tato povinnost není totiž myšlena tak, že voják musí splnit naprosto každé, i zcela absurdní nařízení, ale jen ten rozkaz nadřízeného, který je vydán na základě zákona, v jeho mezích a směřující ke splnění úkolu. Žádný jiný rozkaz totiž nadřízený není oprávněn vydat⁸⁴.

*„Domnívá-li se voják, že rozkaz nadřízeného je v rozporu s právním předpisem, je povinen nadřízeného na to upozornit; trvá-li nadřízený na splnění rozkazu, je voják povinen jej splnit. Voják je povinen odepřít splnění rozkazu nadřízeného, spáchal-li by jeho splněním trestný čin; tuto skutečnost ohlásí neodkladně vyššímu nadřízenému.“*⁸⁵

⁸² Bitva v Ardenách (též bitva o výběžek – Battle of the Bulge) je souhrnný název, který se používá pro označení německé protiofenzívy a její následné eliminace v prosinci 1944 až lednu 1945 na západní frontě. Jednalo se o poslední pokus nacistického Německa zvrátit průběh války, či získat Německu lepší vyjednávací pozici se západními spojenci.

⁸³ TOLAND, J. *The Story of the Bulge*. United States of America: University of Nebraska Press, 1999, s. 207. IBSN 13: 9780803294370. Překlad vlastní.

⁸⁴ Srov. čl. 2 odst. 3 Ústavy České republiky a čl. 2 odst. 2 a čl. 4 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

⁸⁵ Srov. § 48 odst. 2 zákona č. 221/1999 Sb., o vojácích z povolání, ve znění platném k 1. 1.2011.

Základní obecně vžitou nepravdu, totiž, že se člověk vstupem do armády vzdává svých svobod a tím přestává být lidskou bytostí, lze na základě výše uvedené argumentace vyvrátit. Přesto, že některá jeho práva jsou omezena, jako například právo shromažďovací, sdružovací, částečně i právo svobodně projevit náboženství nebo víru, ovšem pouze v tom smyslu, že upřednostňuje důležitý zájem služby, což neplatí pro vojenského duchovního, ten omezení nemá žádná, i některá hospodářská a sociální práva⁸⁶, ostatních práv, ale i povinností zbaven není. Kdyby tomu tak totiž bylo, nejen že by kaplan musel automaticky, bez výhrad, plnit rozkazy nadřízeného, které by mohly být i protiprávní, ale na druhou stranu by nebyl ani za své činy zodpovědný, protože by tvrdil, že jako voják plnil jen rozkazy, tak jak to zaznívalo z úst nacistických důstojníků u Mezinárodního vojenského tribunálu v Norimberku, po 2. světové válce a jak to můžeme slyšet z úst lidí obžalovaných z vojenských zločinů, zločinů proti lidskosti, a genocidy, při projednávání těchto případů před Mezinárodním trestním soudem v nizozemském Haagu, Mezinárodním trestním tribunálem pro Rwandu a mnoha jinými.

Vojenský kaplan tedy zůstává svobodnou bytostí za všech okolností a jeho jednání, při plnění rozkazů nadřízených, se řídí jeho vlastní svobodnou vůlí. Je členem osobního štábu velitele útvaru, kde působí jako poradce v otázkách etiky a víry, právě proto, aby měl velitel možnost s kaplanem předem konzultovat svá případná rozhodnutí, nařízení a rozkazy tak, aby byly v souladu nejen se zákonem, ale aby odpovídaly i normám etickým, popřípadě aby nebyly v rozporu s normami náboženskými, které jsou v mnoha, zejména muslimských zemích, také součástí právního řádu⁸⁷.

Kaplan v armádě není kněz, který přestal vykonávat své poslání ve farnosti, změnil místo působení, oblékl si uniformu, protože ji v armádě nosí všichni ostatní a začal pouze pracovat jinde. Kaplan se musí mimo svou kněžskou úlohu stát také vojákem a se svou novou rolí se musí vnitřně ztotožnit. Kromě toho, že splňuje všechny kvalifikační požadavky⁸⁸, musí také vykonat slavnostní vojenskou přísahu, která znamená ztotožnění a sepětí vojáka se zájmy a osudy národa, armády a útvaru, s osobností svého velitele, ale i s ostatními příslušníky jednotky.

⁸⁶ Srov. § 44 až § 47 zákona č. 221/1999 Sb., o vojácích z povolání, ve znění platném k 1. 1. 2011.

⁸⁷ Šaría (arabsky شريعة) právní rámec, který reguluje některé veřejné i soukromé aspekty života lidí žijících v právním systému založeném na muslimských principech.

⁸⁸ Srov. kapitolu 4 této práce - Osobnostní a kvalifikační předpoklady vojenského kaplana.

Po přísaze vykoná kněz slib vojenského kaplana, kterým se ale skutečně stane, až když začne s vojáky žít, ostatní jej přijmou mezi sebe a on se tak tane přirozeně jedním z nich. Vojáka totiž nedělá jeho uniforma, ani jeho přijetí do služebního poměru „de iure“⁸⁹, ale teprve skutečnost, že jej ostatní, vojáci i civilisté, jako vojáka vnímají.

⁸⁹ Podle zákona.

9 Konflikt rolí?

Na první pohled by se mohlo zdát, že některé z výše uvedených sociálních rolí vojenského duchovního, tedy očekávaných způsobů chování, zejména role pastorační a vojenská, jsou v příkrém rozporu, a tudíž musí zákonitě docházet k jejich konfliktu. Už samo spojení slov vojenský a kaplan, se vším, co tyto pojmy reprezentují, je pro některé kritiky působení této služby v armádě neakceptovatelné, a proto by měla, podle nich, být jedna z těchto rolí, buď duchovního, anebo vojáka, opuštěna.

„Považuji za silně paradoxní účastenství církevních osob ve válkách. Pochopil bych ještě působení kněží mezi agresí napadenými civilisty a snad ještě při duchovní rekonvalescenci veteránů, ale ve všech ostatních případech považuji působení církve za fundamentální rozpor s jejím posláním!“⁹⁰

Příspěvků v podobném duchu zaznívá nejen v internetových diskusních fórech celá řada, je ovšem faktem, že jde zcela výhradně o názory civilních osob, které mají zkreslenou představu jak o současné armádě, tak o vojenské duchovní službě. Jejich kritika je většinou neodborná, argumentace postrádá jakákoliv teoretická východiska a pramení z neznalosti věci. Jedná se tedy skutečně o konflikt rolí?

Nejprve je třeba oddělit od sebe dva základní problémy. Prvním z nich je otázka působení duchovní služby v Armádě České republiky, nebo v jakýchkoliv jiných armádách světa obecně a na druhé straně pacifistické postoje, které budou podrobně rozebrány v následujících kapitolách. Tato dvě zásadní témata totiž vůbec nemusí stát proti sobě, ale pouze tehdy, pokud si duchovní služba, reprezentovaná jednotlivými vojenskými kaplany, uchová svoji nezávislost a svobodu. Duchovní službu, tak jako všechno ostatní, co je primárně určeno k dobrému účelu, lze totiž také zneužít.

Existují i odborně erudovaní kritici, jako například Gordon C. Zahn, americký sociolog, emeritní profesor University of Massachusetts a ředitel Centra svědomí a války, velký odpůrce duchovní služby v armádě, který ve své studii uvádí, že v době 2. světové války vydalo německé vrchní velitelství direktivu pro výkon duchovní služby

⁹⁰ Diskusní příspěvek Stanislava Hoška z Českého Těšína ze dne 3. 2. 2011, k článku *Světové setkání pomáhá vojenským kaplanům k jednotě* [online]. Praha: Deník referendum, poslední aktualizace 1. 2. 2012, [cit. 2012-02-20]. Dostupné na WWW:< <http://denikreferendum.cz/clanek/8753-svetove-setkani-pomaha-vojenskym-kaplanum-k-jednote> >.

v německých ozbrojených silách, ve které definuje její působení jako nástroj k posílení bojové síly jednotek, kdy je kaplan povinen, tak jako každý Němec, zaměřit svoje veškeré úsilí k hlavnímu cíli, kterým je vyhrát válku⁹¹. V tomto případě šlo samozřejmě o zneužití duchovní služby, která nebyla s německými vojsky kvůli člověku, ale proto, aby žehнала zbraním, které rozsévaly v nespravedlivé válce smrt a jako součást propagandy Josepha Goebbelse, vymývala mozky⁹² německým vojákům. Zahn nevidí mezi nacistickými duchovními a duchovními ozbrojených sil USA velký rozdíl.

Je pravda, že i v dnešní době existují, zejména v amerických jednotkách, snahy o to, zneužívat vojenské kaplany například jako zdroj informací. Někteří velitelé mají snahu zahrnovat je buď přímo do zpravodajských skupin, jako jejich součást, nebo dochází k jejich zpětnému vytěžování, zejména při zjišťování informací o místních náboženských vůdcích a jejich aktivitách. V obecné rovině mohou informace o místním náboženství, být jednotkám prospěšné. Přímá zpravodajská činnost však může v případě jejího prozrazení vést nejen k naprosté ztrátě důvěry u místních obyvatel nebo náboženských vůdců, ale potažmo i u vlastních vojáků, kteří se tak mohou domnívat, že i informace, které kaplanovi sdělili během intimních rozhovorů, se může dozvědět třetí osoba. Potom zcela jistě a zákonitě musí dříve nebo později dojít u duchovního ke zmíněnému konfliktu rolí. Naštěstí si jsou americké ozbrojené síly tohoto nebezpečí vědomy a v návaznosti na tyto excesy, vydávají nařízení, která takovouto činnost zakazují:

„Kaplan nesmí poskytnout veliteli informace, týkající se identifikace cílů, užívat náboženství jako zbraně velení, nebo užívat náboženství ve prospěch psychologických operací nebo vojenské zpravodajské činnosti. Kaplani nesmí poskytovat rady nebo participovat při schvalování cílů jakéhokoliv druhu.“⁹³

⁹¹ Srov. ZAHN, G. C. *German Catholics and Hitlers Wars, A study in Social Control*. United states of America: University of Notre Dame Press 1989. ISBN 13: 978-0-268-01017-1.

⁹² Vymývání mozků nebo též brainwashing je technika směřující k ovlivňování jednoho nebo více lidí tak, aby změnil svoje názory nebo chování, a to ve prospěch toho, kdo brainwashing provádí.

⁹³ Srov. Nařízení Pentagonu – Oddělení námořnictva, č. 1730.10, ze dne 23. 1. 2009, *Působení kaplanů jako poradců a styčných důstojníků* [online]. United States of America: Ministerstvo obrany [cit. 2011-02-20]. Dostupné na WWW:<<http://doni.daps.dla.mil/Directives/01000%20Military%20Personnel%20Support/01-700%20Morale,%20Community%20and%20Religious%20Services/1730.10.pdf>>.

Pro laiky je třeba dodat, že za cíl je ve vojenské terminologii označena osoba nebo věc, která má být fyzicky zlikvidována.

V některých případech, zejména s ohledem na následky, bývá i okrajová participace vojenského duchovního na ozbrojeném konfliktu, pro něj natolik závažnou záležitostí, že skutečně dochází ke konfliktu role kněze a vojáka. Případ katolického vojenského kaplana františkána George Zabelky, příslušníka 509. Kombinované skupiny, umístěné na ostrově Tinian v Jižním Pacifiku, jejíž příslušníci dne 6. srpna 1945 svrhli atomovou bombu na japonské město Hirošima a dne 9. srpna 1945 na Nagasaki, což mělo za následek smrt více než 200 000 lidí, je toho příkladem. Ačkoliv Zabelka zřejmě fyzicky nikdy nežehnal jaderným bombám, celebroul pouze mši svatou, pro piloty, kteří bomby svrhli, cítil vinu, odešel z Air Force a do konce života zpytoval své svědomí. Tvrdil, že byl zneužit a že jemu i všem ostatním byl „vymyt mozek“⁹⁴.

Pokud ovšem k zneužití nedojde, a duchovní v armádě plní všechny své role tak jak má, je dokonce jakousi „pojistkou“ proti zlu nebo jeho „brzdou“. V tom případě do sebe úloha duchovního a vojáka perfektně zapadají a v žádném případě nejsou ve vzájemném rozporu.

Jedním z argumentů pro provázanost duchovní a vojenské služby je také čistě praktické hledisko. Naše společnost si již zvykla, že žijeme v dobách míru a relativně klidné bezpečnostní situaci. Poslední ozbrojený konflikt, na území našeho státu, skončil 8. května 1945, kapitulací německých vojsk. Od té doby nemělo civilní obyvatelstvo České republiky naštěstí možnost podobný výjimečný stav zažít⁹⁵. Proto je dnes profesionální armáda vnímána jako instituce, kde slouží pouze dobrovolníci, což by mohlo nahrávat argumentaci, že nejen kněží, ale také věřící křesťané, by neměli do armády vstupovat. Tato tvrzení jsou postavena na jednoduché definici, která říká, že válka je zlem, ve kterém jde o konflikt dvou nebo více armád, armádu tvoří vojáci, kteří tím pádem dobrovolně, mnozí navíc jen kvůli finanční motivaci, slouží tomuto zlu. Tato definice ovšem dostává trhliny tehdy, pokud by byla vyhlášena všeobecná mobilizace. V tom případě by do armády, ať už dobrovolně, z důvodů čistě vlasteneckých nebo povinně, musel narukovat každý. To znamená i věřící křesťan, který má právo svobodně projevit své náboženství nebo víru buď sám, nebo společně s jinými, soukromě nebo

⁹⁴ Srov. ZABELKA, G *Blessing the Bombs* [online]. United States of America: Catholic New Times, poslední aktualizace 11. 9. 2005, [cit. 2011-02-28]. Dostupné na WWW:<http://findarticles.com/p/articles/mi_m0MKY/is_13_29/ai_n15627685/>.

⁹⁵ Okupace Československa v roce 1968 nebyla klasickým válečným konfliktem. Československá lidová armáda se okupačním vojskům nepostavila na odpor.

veřejně, bohoslužbou, vyučováním, náboženskými úkony nebo zachováváním obřadu⁹⁶. V tomto případě je k takové bohoslužbě, obřadu nebo úkonům třeba kněze, který musí být z ryze praktického hlediska s vojsky. I kdyby zazněla námitka, že takovouto službu by mohl poskytnout civilní kněz, není to vždy možné, protože takového kněze nelze vystavit nebezpečí tím, že jej vojáci odvezou do první linie. Civilní kněz také není vycvičen k tomu, aby s jednotkou spolupracoval, navíc pokud by takový válečný konflikt probíhal v zahraničí, by bylo velmi těžké najít kněze mluvícího česky. Velká část vojáků a to nejen na základních funkcích, totiž stále neovládá angličtinu nebo jiný světový jazyk.

Vojenský kaplan je oprávněn poskytovat Svátost smíření a Svátost nemocných, dříve známé jako Svátost pomazání nemocných⁹⁷, které zvláště ve válce, nesnesou odkladu a pro umírajícího křesťanského vojáka mají zásadní význam. Zde se tedy stává praktické hledisko argumentem, který svazuje pojem voják a kaplan do jednoho logického celku.

⁹⁶ Srov. čl. 16 Listiny základních práv a svobod.

⁹⁷ Svátost nemocných byla často zaměňována s termínem „poslední pomazání“, které kněz uděluje umírajícím, po Svátosti nemocných však neočekáváme skon, avšak pozitivní působení této svátosti.

10 Náboženství a ozbrojený konflikt.

Definice náboženství je celá řada, ovšem žádná jej nemůže zcela vystihnout, protože na něj lze pohlížet z mnoha perspektiv, které zahrnují nejen věrouku, ale i praktiky a způsoby, kterým působí na člověka a společnost. Každý si čas od času klade otázky týkající se vlastní existence, smyslu a cíle života. Tak popisuje náboženství sv. Augustin, který je definuje jako „*neklid srdce*“⁹⁸. Rudolf Otto jej vnímá jako něco, co člověka děsí, ale zároveň fascinuje (*mysterium tremendum et fascinans*)⁹⁹. Zatímco zakladatel sociologie Emil Durkheim měl za to, že náboženství hraje ve společnosti rozhodující úlohu¹⁰⁰, Marx ho vidí jako již zmíněné „*opium lidstva*“. Znamená to, že definice náboženství bude vždy obsahovat subjektivní pohled jejího autora, přičemž svoji roli bude hrát i kultura, ze které tento autor pochází. Jinak posoudí náboženství východní mystik a jinak západní křesťan, který zná náboženství založené na prorocké tradici.

Náboženství hrálo ve většině ozbrojených konfliktů svou specifickou úlohu. Je však náboženství spíše jakousi brzdou válek, nebo je většinou jejich příčinou a katalyzátorem? Odpověď není jednoznačná. Lze jej totiž často zneužít ve smyslu ideologickém a potom se stává skutečně nebezpečným.

V současné době se hovoří na jednu stranu o sekularizaci evropské společnosti, kdy dochází k odluce církve od státu, přičemž je tento proces chápán spíše negativně, na druhou stranu je stejně negativně chápána i desekularizace, tedy opětovné semknutí církve a státu, zejména v zemích, které zasáhla revoluce „arabského jara“¹⁰¹, a to proto, že jde o země s muslimským obyvatelstvem, kde po těchto revolucích, vyhrávají volby islamisté. Euro-americká společnost založená na židovsko-křesťanské tradici, bohužel chápe islám jako hrozbu, a na místo toho, aby hledala hodnoty, které tato náboženství spojují, hledá prvky, které je rozdělují.

⁹⁸ Srov. AUGUSTIN, A. *Vyznání*. 3. vyd. Překlad LEVÝ M. Praha: Kalich 1992. ISBN 8017-480-3.

⁹⁹ Tajemství vyvolávající chvění a úžas.

¹⁰⁰ Srov. PAUČKOVÁ, K. *Náboženství v díle Emile Durkheima*. Brno, 2008. Bakalářská práce. Masarykova Univerzita v Brně. Fakulta sociálních studií. Katedra sociologie. Vedoucí práce R. Vido.

¹⁰¹ Vlna protestů, nepokojů, povstání a revolucí, které probíhaly či probíhají ve většině arabských států od konce roku 2010 až do současnosti.

Jakékoliv sblížení církve a státu, proto sleduje s vysokou ostražitostí. Přitom islám vyrostl a ctí židovské i křesťanské hodnoty i proroky. Podobné váhání, nejistotu a obavy, je možné vysledovat i v případě postoje Evropské unie k Turecku, které přitom svoji novodobou historii staví na sekularizaci společnosti.

Tomáš Machula hovoří o jakési renesanci náboženství, ve jménu strachu z cizího. Předpovídá, že přijde vzestup křesťanství, které však bude bohužel fungovat pouze jako jakýsi tmel, který spojí lidi naší kultury proti islámu. Přirovnává takové náboženství ke „slupce bez víry“¹⁰². Bohužel taková slupka může být velice snadno naplněna místo víry ideologií, živěnou xenofobií a v tom případě by se náboženství skutečně mohlo stát příčinou nebo katalyzátorem možné války.

Náboženství bez víry, v tomto případě křesťanství by se stalo pouhým dresem, který by od sebe odlišoval účastníky hry, ozbrojeného konfliktu. Vytratil by se i obsah symbolů křesťanství, které by se tak staly pouhými „reklamními značkami“. Půlměsíc proti kříži, kříž proti půlměsíci.

Reálná hrozba konfliktu, jehož příčinou by bylo náboženství, zde existuje, v blízké budoucnosti však Evropě v masovém měřítku nehrozí. Je možné předpokládat ojedinělé akce ve formě teroristických útoků a to nejen ze strany islámských fanatiků, ale také fanatiků křesťanských¹⁰³. I když žádný terorista na světě nemůže být opravdovým křesťanem ani muslimem.

Ozbrojený konflikt, který reálně hrozí a jehož příčina je čistě náboženská, je válka mezi Íránem a Izraelem. I když se Spojené státy americké snaží tuto hrozbu odvrátit a odradit Izrael od preventivního útoku, je možná jen otázkou času, kdy k němu dojde. Nepřehledná situace v regionu, vyvolaná vlnou revolucí, však znemožňuje jakoukoliv, alespoň přibližnou predikci možné reakce arabských států v oblasti na tuto válku.

Lokálním náboženským konfliktem, který by bylo možné označit za pouhý katalyzátor války, je například sektářské násilí mezi šíitskými a sunitskými muslimy v Iráku. Zde válku nevyvolalo náboženství, avšak po odchodu amerických vojsk z oblasti je válka náboženstvím stále živena.

¹⁰² Srov. MACHULA, T. *Křesťanský magazín*. Pořad České televize na programu Čt2 v neděli dne 11. 3. 2012 v 15.25 hod. SEČ. Dostupné na WWW: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/1098528273-krestansky-magazin/312298380040004/>.

¹⁰³ Dne 22. 7. 2011 zavraždil norský nacionalista Anders Behring Breivik 93 lidí a téměř stovku zranil, při výbuchu v Oslu a vražedném masakru na ostrově Utoya v Norsku. Svůj čin zdůvodnil mimo jiné ohrožením „křesťanských“ hodnot islámskými imigranty.

Ozbrojené konflikty v postmoderní společnosti vznikají z mnoha různých důvodů. Náboženství změněná v ideologii, bez skutečné víry jsou jedním z nich. Bez edukace veřejnosti, včetně veřejnosti vojenské, která by osvětlila základní hodnoty jednotlivých náboženství, ať už vlastních nebo cizích, je nebezpečí stále reálné.

11 Etika v armádě

Změny ve státě se dříve nebo později projevují také v jeho institucích, včetně armády. Tuto provázanost zdůrazňoval již T. G. Masaryk, který při vytváření nové armády v nové republice stanovil hlavní podmínku, kterou je třeba dodržet, a sice tu, že demokratický stát musí mít také demokratickou armádu, do které nezasahují politické názory a která naopak nezasahuje do politiky.

Armádu tvoří lidé, kteří do ní vstupují z civilního prostředí a přináší do ní své názory, přesvědčení a hodnoty. Přejít naší společnosti od direktivního řízení k demokracii přinesl nejen pozitiva, ale postupně se začaly objevovat také problémy. Staré hodnoty, byly ze dne na den opuštěny a nové nebyly prozatím jasně definovány. To byl počátek etiky v Armádě české republiky, protože: *„Etika se rodí právě tam, kde buď přestalo být, anebo ani nikdy nebylo samo sebou zřejmé, co je dobré a co je zlé, jak se má žít a jednat a jak se žít a jednat nemá“*¹⁰⁴.

Etika má základ v řeckém slově ethos (εθος), což znamená zvyk, obyčej nebo mrav. *„Zabývá se teoretickým zkoumáním hodnot a principů, které usměrňují lidské jednání v situacích, kdy existuje možnost volby prostřednictvím svobodné vůle.“*¹⁰⁵

Otevřením hranic se k nám dostaly nové ideologické směry, hnutí a subkultury a do armády se začala hlásit také individua, jejichž etické normy měly a stále mají zcela patologický charakter, jsou založeny na potlačování lidských práv a svobod, šíření nenávisti a rasové nesnášenlivosti. Tito jedinci se domnívali, že armáda jim poskytne potřebný výcvik k tomu, aby mohli prakticky realizovat svoje pokřivené ideály. Objevovaly se ale i jiné osoby, pro které se působení na Ministerstvu obrany a v Armádě České republiky stalo pouhým prostředkem k zbohatnutí, ať účastí v zahraniční vojenské misi, čímž byla jejich služba ponížena na úroveň žoldáka, nebo druhým způsobem nabytí finančních prostředků, nelegální cestou. Naštěstí armáda toto nebezpečí včas rozpoznala, a uvědomila si, že proti takovýmto osobám se musí jasně vymezit a to nejlépe striktním definováním základních hodnot, které jsou pro vojáka faktickými základy, na kterých staví svoji profesní kariéru. Samotné vymezení však nestačí, pokud se vojáci se základními normami vnitřně neztotožní a nepřijmou je za

¹⁰⁴ Srov. Studijní texty [online]. České Budějovice: Jihočeská univerzita. Teologická fakulta [cit. 2011-02-28]. Dostupné na WWW:< <http://www.tf.jcu.cz/getfile/3473200215a65987> >.

¹⁰⁵ WIKIPEDIE *Etika* [online]. ©2001-2012, 3.3.2012 [cit. 2012-03-03]. Dostupné na WWW: <<http://cs.wikipedia.org/wiki/Etika>>.

své, ztratí armáda v očích veřejnosti svůj kredit a tím i společenskou prestiž a v očích aliančních spojenců se stane nespolehlivým partnerem a tím pádem zemí, na kterou se nebude možné v budoucnosti obrátit při řešení mezinárodních hrozeb.

11.1 Dokumenty vymezující etické normy v AČR

Resort Ministerstva obrany implementoval do své činnosti tyto základními dokumenty, které upravují jednání jeho zaměstnanců, a kterými by se tito státní úředníci měli řídit:

- Kodex etiky zaměstnanců ve veřejné správě¹⁰⁶

Je závazný pro všechny vojáky z povolání a občanské zaměstnance, kteří v rámci služebního poměru nebo pracovního zařazení vykonávají veřejnou správu nebo se na jejím výkonu podílejí. Základními hodnotami, které má každý zaměstnanec veřejné správy ctít a vytvářet tak základ pro vybudování a udržení důvěry veřejnosti, jsou zákonnost při rozhodování a rovný přístup ke všem fyzickým i právnickým osobám. Účelem Kodexu je podporovat žádoucí standardy chování zaměstnanců ve veřejné správě a informovat veřejnost o chování, jež je oprávněna od zaměstnanců ve veřejné správě očekávat.

- Slib vojáka z povolání a vojáka v aktivní záloze dobrovolné

„Jako příslušník ozbrojených sil České republiky slibuji, že budu hájit zájmy České republiky a jejich občanů ve shodě se svým svědomím a přesvědčením a podle svých nejlepších schopností. Ve svém jednání se budu řídit právním řádem České republiky a předpisy ozbrojených sil. Budu sdílet, dodržovat a prosazovat hodnoty ozbrojených sil - odpovědnost, obětavost, odvahu, věrnost a čest. Budu plnit rozkazy velitelů a nadřízených a budu dbát na profesionální přístup k plnění svých povinností. Budu

¹⁰⁶ Srov. Usnesení vlády České republiky ke Kodexu etiky zaměstnanců ve veřejné správě č. 270, ze dne 21. 3. 2001.

*bránit svobodu a demokracii, v případě ohrožení vlastní nebo spojenecké země jsem připraven pro jejich obranu nasadit i svůj život.*¹⁰⁷

Voják z povolání nebo voják v aktivní záloze dobrovolné, který se rozhodne složit slib vojáka, dobrovolně přebírá v něm obsažený morální závazek. Slavnostním způsobem se tak zavazuje dodržovat Kodex vojáka z povolání a vojáka v aktivní záloze dobrovolné. Slib nenahrazuje vojenskou přísahu a nejsou s ním spojeny žádné právní důsledky.

- Kodex vojáka z povolání a vojáka v aktivní záloze dobrovolné¹⁰⁸

Odpovědnost a smysl pro povinnost

„Uvědomuj si své povinnosti, projevuj iniciativu a tvořivý přístup ke službě!“

Tato hodnota představuje respektování a dodržování zákonů, nařízení a rozkazů. Základem je odpovědný vztah jedince k plnění povinností podle jeho nejlepších schopností. Neznamená však uposlechnutí rozkazů nadřazených, jejichž splněním by došlo ke spáchání trestného činu. Významným projevem odpovědnosti je samostatnost, iniciativa a tvořivý přístup jedince. Kreativitu jako „*první podmínku psychologického charakteru duchovního, vstupujícího do armády*“, zmiňuje ve třech rovinách, a sice v rovině lidské, při hledání forem k navázání mezilidských vztahů kaplana a vojáků, v rovině žití víry v zahraničních misích a ve způsobu komunikace mezi vojáky a velením, také jeden ze zakladatelů Duchovní služby AČR, Tomáš Holub¹⁰⁹.

¹⁰⁷ Srov. Usnesení vlády České republiky k realizaci Koncepce výstavby profesionální Armády České republiky a mobilizace ozbrojených sil České republiky č. 1140, ze dne 13. listopadu 2002.

¹⁰⁸ Tamtéž.

¹⁰⁹ Srov. Interview moderátora V. Moravce s Tomášem Holubem [online]. Praha: BBC CZECH.com, poslední aktualizace 26. 7. 2005[cit. 2012-02-25]. Dostupné na WWW:<http://www.bbc.co.uk/czech/interview/story/2005/07/050726_holub.shtml>.

Obětavost

„Dej všechno, dej víc, než dostáváš, uvědom si, že úspěch celku stojí výš než úspěch tvůj!“

Pro vojáka musí být zájmy celku nadřazeny jeho individuálním zájmům. „*Nikdo nemá větší lásku než ten, kdo položí život za své přátele*“¹¹⁰ Jde v podstatě o vyjádření křesťanské lásky ke svým bližním, i když tato slova by vyjádřila stejně dobře hodnotu obětavosti. Úspěch celku nelze vidět jen jako úspěch jednotky v operaci nebo v soutěžích armádních družstev při sportovních hrách, ale je tím myšlen úspěch společnosti, za kterou voják bojuje, vlasti, za kterou se zavázal položit i svůj život. Zní-li páté Boží přikázání „nezabiješ“, znamená to pro vojáka „budeš chránit život“ a to i za cenu nasazení života vlastního. Je to jeho základní poslání a role, kterou od něj společnost očekává a je také důvodem, proč lidé armádu ze svých daní platí.

Odvaha

„Neboj se rozhodnout a přijímat nové výzvy, měj sílu překonat složité, nebezpečné a riskantní situace!“

Odvaha je ctností, která představuje odhodlání, morálně-volní a duševní sílu, dělat to, co je správné, i v případě možných nepříznivých následků a okolností. Velitelé a řídicí pracovníci v ozbrojených silách musí umět převzít odpovědnost a rozhodovat i ve složitých, nebezpečných a riskantních situacích. Odvaha je zárukou nepoddajnosti v těžkostech a vytrvalosti v úsilí o dobro. Dává schopnost přemáhat strach a to i strach ze smrti a čelit zkouškám a pronásledování. Nejvyšší formou odvahy je vydání svědectví mučednickou smrtí, tak jak to učinil Kristus. Statečný postoj dává člověku možnost stát si za svým přesvědčením i v situaci krajního nebezpečí. Statečnost učí vojáka vyrovnávat se nejen s vnějším nebezpečím, ale i se svým strachem. Odvaha je mravní silou, díky které se člověk nenechá strachem přemoci. Odvaha dává možnost otevřeně se vyznat ke Kristovi a Církvi, umět obhájit život podle Desatera, snést posměch nebo pohrdání a být připravený i na nespravedlivé obviňování.

¹¹⁰ J 15,13

Věrnost

„Bud' oddaný své zemi a její armádě a loajální ke svým nadřízeným, respektuj své spolupracovníky a podřízené!“

Tato hodnota znamená být oddán zemi a armádě, která ji brání. Znamená ztotožnění, sepětí vojáka se zájmy a osudy národa, armády, útvaru, jednotky, osoby velitele a ostatních příslušníků celku. Blízko k této kvalitě má pojem hrdost, který vyjadřuje vztah jedince k útvaru, jednotce, ale též k vojsku, odbornosti, hodnostnímu sboru nebo hodnosti. Věrnost je významná pro vytváření a posilování sebedůvěry, pocitů jistoty, pozitivních pracovních vztahů a výkonnosti, je důležitá pro navození pocitu sounáležitosti a vytvoření vztahů soudržnosti.

Čest

„Bud' přímý a zásadový, jednej vždy v souladu se svým svědomím, tvé poslání tě zavazuje!“

Tato hodnota je završením etických hodnot v armádě. Je motivačním činitelem a opravňuje morální rozhodnutí založená na příkladných osobních kvalitách a čistém svědomí. Čest propojuje všechny hodnoty, které jsou obsaženy v Kodexu etiky vojáka. Má blízko k mravnosti, protože čestný jedinec se ztotožňuje se skupinovými, tedy vyššími hodnotami a pracuje ve prospěch vyšších celků. Vnímání a respektování otázek cti poskytují jedincům významné intelektuální zázemí a motivaci k jednání.

Ačkoliv Ministerstvo obrany, potažmo Armáda České republiky vymezila etickým kodexem jasné hranice pro to, o jaké vojáky má zájem, ne pro všechny znamená složení slibu závazek. Slib je smlouvou a smlouvy je třeba dodržovat v duchu latinského úsloví „pacta sunt servanda“¹¹¹, protože pokud k takovému splnění nedojde, dochází ke ztrátě důvěry v očích toho, komu se dotýčný slibem zavázal. V tomto případě veřejnosti, občanům České republiky, státu. Samotné plnění slibů, je ctností, která by měla v hodnotovém žebříčku vojáka zaujímat přední místa. Je úzce spojena se ctí, která bývala pro vojáka v životě tím nejdůležitějším. Čestné slovo důstojníka kdysi mělo

¹¹¹ Dohody se musejí zachovávat.

takovou váhu, že nebylo pro toho, komu se voják zavazoval, třeba dalších písemných smluv. V některých kulturách, je hodnota cti, zvláště u bojovníka, povýšena nad samotnou hodnotu jeho lidského života. Pokud japonský samuraj ztratil svou čest, volil raději seppuku¹¹². Bohužel, v našich podmínkách, se stává složení Slibu vojáka z povolání, ačkoliv nemá pouze verbální podobu, ale je dokonce stvrzen podpisem, stále častěji pouze formální záležitostí. Při hledání příčiny tohoto stavu, je třeba širší reflexe.

Smlouvami a sliby se zavazují státy i politikové, tedy instituce a osoby, které by ostatním měly být vzorem. Ale bohužel ani státy ani politikové své závazky často záměrně neplní. Předvolební programy politických stran, prohlášení politiků v televizních debatách a na veřejných mítincích a následná povolební realita mnohým dávají pocit, že neplnění závazků je věcí „normální“. Jestliže se Česká republika při vstupu do NATO zavázala, že bude na obranu vynakládat 2 % HDP, přičemž aktuální reálné výdaje se pohybují okolo 1 % HDP, jde také o porušení závazku. Ze závazků, které mají pouze mravní charakter, však neplynou žádné sankce. A to je pro mnohé opětovným potvrzením toho, že je to nejen normální, ale dokonce se za to nikomu nic nestane. Jak mají reagovat děti na to, že se jejich rodiče rozvádí? Že má pro ně manželství podobu taxíku, do kterého nastoupí a vystoupí podle potřeby? Že slib, kterým se zavázali k lásce a věrnosti, ač neměl třeba církevní podobu, nedodrželi? Opět jsou i tyto děti přesvědčovány, že je to normální, přičemž argumentem pro „normálnost“ je množství rozvedených svazků. Slib se tak stává, bohužel nejen v armádě, nedůležitým formálním aktem bez obsahu. Jak si jinak vysvětlit skutečnost, že ačkoliv někteří příslušníci Armády České republiky podepsali Slib vojáka z povolání, páchají, nebo páchali trestnou činností a přestupky, v různých formách a podobách, majetkovými delikty počínaje a projevy pravicového extremismu konče?

11.2 Dehumanizace

Ve vojenských zahraničních misích, dochází vlivem prostředí, a také v konfrontaci s všudypřítomným zlem, k velmi zajímavému efektu, který má za následek fenomén nazývaný dehumanizace - slevnění hodnot. *„Objevuje se tehdy, pokud voják, vyslaný plnit své úkoly na území národnostně i geograficky odlišném, je konfrontován s rozdílným*

¹¹² Japonská rituální sebevražda

žebříčkem hodnot. Jeho normy se střetávají s normami té které oblasti, což způsobí kulturní šok¹¹³. Nejde však jen o normy dané oblasti, ale také nepsané a pokřivené normy války. Voják poté buď zůstává u svých pevných hodnot, které se pro něj díky jejich důležitosti stávají ještě pevnějšími, přičemž v duchu války nenávidí a odsuzuje, právě proto, že mění k horšímu charakteru lidí, nebo se adaptuje na zvrácené patologické lokální hodnoty, v duchu rčení „kdo chce s vlky žít, musí s nimi výt“, v horším případě začne zlo oplácet ještě větším zlem.

V letošním lednu se v tisku objevila zpráva o čtyřech příslušnících amerického námořnictva, operujícího v Afghánistánu, kteří močili na mrtvé bojovníky Talibánu. Jednalo se o odstřelovače 3. praporu 2. divize námořní pěchoty¹¹⁴. V únoru se objevuje další zpráva, komentující událost údajně ze září roku 2010. Tentokrát se deset odstřelovačů 1. průzkumného praporu námořní pěchoty USA, nechává fotografovat s americkou vlajkou a černým transparentem s runami SS¹¹⁵.

Odstřelovač je voják, jehož úkolem je fyzická likvidace cílů a to včetně cílů živých. Úkolem odstřelovače je zabít člověka a s tímto pocitem musí umět žít. Možná, že je z psychologického hlediska jednodušší zabít člověka, pokud dojde k záměrné ztrátě úcty k jeho lidství, utvrzené animálním chováním, v podobě močení na jeho ostatky, nebo symbolickým vyjádřením příslušnosti k nejodpornějším německým jednotkám, které se neštíteli těch největších zvěrstev, čímž může voják na krátkou chvíli zbavit lidství i sebe sama a překřičet tak hlas svého svědomí. Jestli potom ostatní dělají to samé, na venek bez výčitek, může mít takový voják alespoň na krátkou chvíli pocit „normality“ svého chování. Etika však přesahuje antropologickou psychologii a nespokojí se s alibistickými vysvětleními, která omlouvají neomluvitelné tím, že jde o přirozený jev. Člověk není zvířetem, je bytostí, kterou Bůh stvořil k obrazu svému¹¹⁶, v tom se projevuje jeho lidská důstojnost. „Člověk, který sdílí tento dar, musí být v první

¹¹³ ŠTROBL, D. *Psychologické důsledky moderní války*. Praha, 2000. Diplomová práce. Karlova Univerzita. Husitská teologická fakulta. Katedra psychosociálních věd. Vedoucí práce neuveden.

¹¹⁴ *Američtí vojáci močili na mrtvé bojovníky Talibánu* [online]. Praha: Novinky.cz, online magazín deníku Právo a Seznam.cz, poslední aktualizace 12. 1. 2012 [cit. 2012-03-03]. Dostupné na WWW:<<http://www.novinky.cz/zahranicni/amerika/255972-americti-vojaci-mocili-na-mrtve-bojovniky-talibanu.html?ref=boxD>>.

¹¹⁵ *Američtí vojáci pozovali s transparentem SS* [online]. Praha: Novinky.cz, online magazín deníku Právo a Seznam.cz, poslední aktualizace 10. 2. 2012 [cit. 2012-03-03]. Dostupné na WWW:<<http://www.novinky.cz/zahranicni/svet/258733-americti-vojaci-pozovali-s-transparentem-ss.html>>.

¹¹⁶ Srov. Gn 1,27

*řadě a především ochráncem života.*¹¹⁷ A to i za tu cenu, že ukončí život toho, kdo by chtěl dar života brát ostatním.

Představa vojenského kaplana jako strážce morálky u vojenského útvaru, v takovéto situaci, je velmi naivní. Ale v této chvíli je zde opět prostor pro jeho uplatnění. Úkolem duchovního je, velmi citlivým způsobem¹¹⁸, apelovat na důležitost a potřebnost hodnot naší křesťanské kultury, což v konečném důsledku pomáhá vojákovi překonat momentální těžkou situaci a navíc ulehčuje následnou adaptaci na původní podmínky, při návratu do vlasti. Vojenský kaplan nabízí Krista, hodnotu nejvyšší, která je vždy jistotou v okolním, často zlém a nejistém světě: *„Kdo by nás mohl odloučit od lásky Kristovy? Snad soužení nebo útisk nebo pronásledování nebo hlad nebo bída nebo nebezpečí nebo zabití?“*¹¹⁹ Kaplan nemá vždy odpověď na všechny otázky, ale může pomoci svému bližnímu zůstat člověkem i v situacích, kdy se to může jevit jako maximálně obtížné.

11.3 Obhajoba válek versus pacifismus

Ačkoliv tato diplomová práce již v předchozích kapitolách několikrát zdůraznila fakt, že hledisko spravedlnosti ozbrojeného konfliktu nepodmiňuje přímo oprávněnost působení duchovní služby v armádě¹²⁰, k pochopení celkové problematiky, související s duchovní službou a náboženskou dimenzí člověka, se bude nyní, alespoň částečně, věnovat problematice obhajoby válek a pacifismu.

Mnoho teoretiků, mezi nimi i Tomáš Holub, za určitých podmínek válku ospravedlňuje: *„(...) i použití síly – jestliže k němu bohužel někdy oprávněně musí dojít – nevytváří svět, který by stál mimo zásadní křesťanský nárok Univerza“*¹²¹. Pokud budeme souhlasit s teorií, že: *„Svědomy je rozumový soud, kterým člověk poznává, zda je konkrétní jednání, které zamýšlí vykonat, nebo právě uskutečňuje nebo už provedl, mravně dobré nebo zlé“*¹²² nebo jak uvádí Anzenbacher, že svědomí je v souvislosti

¹¹⁷ JAN PAVEL II. *Úvahy nad encyklikou Humanae vitae* [online] [cit. 2012-03-03]. Dostupné na WWW:< http://www.knihovna.net/KNIHA/0021_t.htm >.

¹¹⁸ Kázání o mravech z pozice toho „čistého“ směrem k těm „hříšným“ ve stylu polního kuráta Otto Katze, by zcela jistě působilo stejně tragikomicky.

¹¹⁹ Řím 8,35

¹²⁰ Srov. 9. kapitulu této diplomové práce.

¹²¹ HOLUB, T. *Boj proti terorismu ve světle nauky o takzvané spravedlivé válce*. Praha: Ministerstvo obrany České republiky – Prezentační a informační centrum MO, 2009, s. 174. ISBN neuvedeno.

¹²² SKOBLÍK, J. *Přehled křesťanské etiky*. Praha: Karolinum, 1997. ISBN 80-7184-357-1.

s morálkou vlastně praktickým rozumem¹²³, nemá Tomáš Holub problém použít v hodnocení oprávněnosti nebo neoprávněnosti ozbrojeného konfliktu vlastní rozum, zjistit, že je takovéto jednání v souladu s jeho svědomím a potom osobně participovat jako vojenský kaplan na takovéto vojenské operaci. V praxi je takováto jednoduchá rovnice ovšem ne vždy uplatnitelná a zcela funkční a to z několika následujících důvodů.

Vzhledem k vývoji, který současně s pádem komunistického impéria přinesl také konec světové bipolarity, čímž zažehnal, snad na dlouho, hrozbu III. světové války, je i tento pojem, tedy válka, chápán nově. Běžně se dnes používá označení ozbrojený konflikt, který lépe vystihuje častější, lokálně ohraničené střety, k jejichž řešení je užito síly různého stupně. Často je dnes zmiňován také pojem asymetrický konflikt, který vyjadřuje buď nepoměr sil, nebo taktiky. Klasický asymetrický konflikt probíhá v současnosti například v Afghánistánu, kdy je proti koaličním jednotkám užívána taktika teroristických útoků s použitím nástražných výbušných systémů. V souvislosti s touto asymetrií sil, se konfliktu účastní nejen combatanti, tedy bojovníci, ale i civilní obyvatelstvo, kriminální skupiny, které využívají nestability ve svůj prospěch, náboženská hnutí a jejich vůdcové apod. Tento chaos je navíc umocněn ještě tím, že v průběhu konfliktu mohou tyto subjekty „změnit dres“, tedy působit proti straně, po boku které dříve bojovaly nebo se kterou sympatizovaly. Někdy dokonce dochází ke „změně dresu“ ve vlastních řadách¹²⁴ a to nejen ve válce samotné, ale i dávno před ní. Často se totiž nemění ani aktéři „hry“, ani „hřiště“ pouze pravidla a podmínky. Takovýto neustálý vývoj konfliktu činí situaci naprosto nepřehlednou. Bývalý ministr obrany Jiří Šedivý hovoří v této souvislosti o tom, že v situaci, kdy není zřejmé, kdo je příslušníkem té které skupiny, se vytrácí ratio války, její politický účel, tedy smysl. Šedivý nazývá takovýto ozbrojený konflikt postmoderní válkou¹²⁵.

Každý soud, ať už jde o ten vnitřní rozumový, nebo obecně o instituci hledající spravedlnost, vynáší svůj rozsudek na základě získaných informací, přičemž se snaží, aby tyto informace splňovaly veškeré náležitosti, které mají mít, tedy aby byly relevantní, včasné, srozumitelné, ale zejména úplné, nezkrácené, spolehlivé a pravdivé.

¹²³ Srov. ANZENBACHER, A. *Úvod do filozofie*. Praha: SPN, 1991 s. 235. ISBN 80-04-26038-1.

¹²⁴ Jako příklad lze uvést změnu postojů amerických jednotek vůči hnutí Talibán, kdy jeho příslušníci byli během bojových operací likvidováni, nebo zatýkáni, dnes se s nimi jedná jako s partnery. Tato práce nehodnotí politické kroky jednotlivých vlád, pouze dokresluje celkový chaos z hlediska nezúčastněného pozorovatele.

¹²⁵ Srov. ŠEDIVÝ, J. *Válka: rámeček pro analýzu* In Petr Jehlička, Jiří Tomeš, Petr Daněk (editoři), *Stát, prostor, politika*, Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje PřF UK, Praha 2000, s. 180 - 199.

Takovéto informace ovšem není možné před válkou nebo v jejím průběhu získat, zejména z důvodu utajení nebo ještě hůře, získány jsou informace zkreslené, nebo lživé, na jejichž základě opět nelze vyřknout objektivní rozsudek. Jako příklad takovéto lživé informace, lze uvést vystoupení amerického ministra zahraničí Powella dne 5. 2. 2003 před Radou bezpečnosti OSN, kdy tvrdil, že Irák má zbraně hromadného ničení a tato svá tvrzení podpořil fiktivními důkazy. Na základě těchto důkazů Rada bezpečnosti OSN schválila invazi do Iráku. Jakkoliv byl bývalý irácký prezident Saddám Hussein diktátorem a bylo třeba jej svrhnout a odsoudit, už jen za chemický útok na kurdské obyvatele v Halabdzi v roce 1988, kdy zemřelo přibližně 5000 lidí, vylučuje křesťanská etika možnost, že by se dobrých věcí dalo dosáhnout špatnými prostředky.

V souladu s výše uvedenými argumenty se jeví jako objektivní závěr, že v současné době neexistuje pro typ válek označovaný jako postmoderní, ospravedlnění, které by bylo postaveno na racionálním základě. Navíc je zřejmé, že škody napáchané v průběhu takovýchto válek jsou ve značném nepoměru k pozitivům, které přinesly a tudíž, že bylo možné volit ještě jiné způsoby řešení problému. Pruský vojenský teoretik Carl von Clausewitz nazval válku „Pokračováním politiky jinými prostředky“¹²⁶, nevěděl však, že skutečný cíl postmoderních válek bude často před veřejností skryt, právě proto, že by takové řešení nemuselo získat veřejnou podporu, pro jeho nemravnost. Proto jsou tyto nízké zájmy často zakamuflovány deklarací hodnot vysoce etických, jako je svoboda a demokracie. Určitě bychom našli na světě mnoho zemí, jejichž obyvatelé trpí pod vládou diktátora a čekají na změnu, aby se mohli dočkat svobody. Pokud ale taková země nemá dostatek nerostných surovin, nebo není z jiného důvodu, například geopolitického, strategicky zajímavá, budou si její obyvatelé na své osvoboditele ještě zřejmě počkat.

Je tedy možné být v současné době vojákem z povolání a participovat na ozbrojených konfliktech v zahraničí, ačkoliv by takový příslušník ozbrojených sil nebyl přesvědčen o správnosti svého počínání, přičemž by si současně zachoval takový hodnotový žebříček, na jehož prvním místě by nebyly peníze? A může být voják dokonce v jistém smyslu pacifistou? Ano, odpověď je kladná, přičemž jsou však rozhodující dvě zásadní hlediska, a to jednak o jaký konflikt jde, a také jaká je v tomto konfliktu jeho konkrétní role.

¹²⁶ CLAUSEWITZ, C. V. *On War*. United states of America: Princeton University Press, 1984, s. 87. ISBN 10: 0691056579.

Slovo pacifismus je odvozeno z latinských názvů pro mír (pacem) a slova dělat, tvořit (facere). Také některé vojenské operace mají za cíl nastolení mírového stavu. Kromě bojových a protipovstaleckých operací, existují také operace na podporu míru a vojenské mírové nasazení. Operace na podporu míru jsou realizovány většinou na základě pověření Organizace spojených národů, která je zároveň koordinuje a jejich cílem je vytvoření bezpečného prostředí v krizové oblasti a v případě potřeby poskytnutí pomoci. Cílem vojenského mírového nasazení je odstrašení potencionálních účastníků možného vznikajícího konfliktu a příprava na jeho možné řešení. Dále je tyto operace možné rozdělit na aktivity vedoucí k nastolení míru, budování míru a udržení míru.¹²⁷

Druhým hlediskem je otázka konkrétního pracovního zařazení vojáka. I v případě, že by se jednalo o operace bojové a protipovstalecké, přičemž by stále existovala absence možnosti rozumového soudu, tedy ospravedlnění uvedených aktivit, lze na takovýchto operacích participovat v pozicích vojenských duchovních nebo vojenského zdravotnického personálu, ovšem s jasným posláním, a sice pomoci trpícímu člověku, ale ne s cílem vyhrát konflikt.

¹²⁷ Srov. Doktrínu Armády České republiky 2010 [online] [cit. 2012-03-03]. Dostupné na WWW:<
http://www.unob.cz/fvz/struktura/k302/Documents/Doktrina_ACR.pdf>.

12 Stres a jeho důsledky

Vzhledem k vysoce fyzicky a psychicky náročnému charakteru pracovní činnosti vojáka, zejména při jeho nasazení mimo území AČR, vzniká u něj často napětí, které je označováno slovem stres. Tento výraz k nám pronikl z anglického slova „stress“, které má základ v latinském slově „strigo“, „strictum“ nebo „stringere“, ve významu utahovat, stahovat¹²⁸. Toto napětí vzniká nejen při přímém ohrožení, vojáka, ale i tehdy, pokud takovouto hrozbu pouze předjímá, přičemž je s takovýmto očekáváním spojen strach a nejistota. Výroku „být ve stresu“ můžeme rozumět jako být vystaven nejružnějším tlakům.

Stres je však svou podstatou obranný mechanismus, který má za úkol pomoci člověku překonat nějakou změnu a přežít stav, kdy je vystaven nebezpečí. Spouští útekovou nebo útočnou reakci člověka, který je tak lépe připraven nebezpečí čelit. Pokud je člověk pod účinkem stresu, zrychlí se mu tep a dech, krev se přesune do oblastí, které jsou pro fungování těla důležité, na krátký čas zvyšuje stres naději na překonání obtížné situace. Z dlouhodobého hlediska je ale vystavení člověka stresové zátěži škodlivé a může vést k řadě duševních poruch nebo nemocí. Stres lze tedy chápat jako velmi dobrého sluhu, ovšem zlého pána.

Stres je vyvolán určitými spouštěcími mechanismy, kterým se souhrnně říká stresory¹²⁹. V Armádě České republiky je těchto stresorů, oproti civilnímu prostředí, mnohem více. Je to dáno specifikou povolání vojáka, náročností služby a dalšími faktory, kterými jsou v podmínkách míru především:

- Neustálé reorganizace a s nimi související nestálost pracovního místa a z toho pramenící celková nejistota vojáka
- Vzdálenost bydliště od místa výkonu služby a nutnost dojíždění
- Ubytování na ubytovnách zpravidla po třech lidech a s tím související ztráta soukromí
- Časté i dlouhodobé odloučení od rodiny a přátel
- Nepravidelná pracovní doba, nepravidelný spánek, nepravidelná strava

¹²⁸ Srov. *Stres* [online] 2005 [cit. 2012-03-03]. Dostupné na WWW:<[http://www.referaty10.com/referat/Psychologie/3/tema-3-10 Psychologie.php](http://www.referaty10.com/referat/Psychologie/3/tema-3-10%20Psychologie.php)>.

¹²⁹ Srov. *Stresor* [online] 2012 [cit. 2012-03-03], Dostupné na WWW:<<http://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/slovo/stresory>>.

V podmínkách zahraničních misí se k výše uvedeným stresorům připojuje mnoho dalších, kterými jsou zejména:

- Neustále všudypřítomné nebezpečí v podobě min, nástražných výbušných systémů, teroristických útoků, nepřátelské střelby apod.
- Úmrtí nebo zranění vlastní nebo ostatních příslušníků jednotky
- Rozdílné klimatické podmínky
- Kulturní šok
- Sexuální abstinence

12.1 Post-traumatická stresová porucha PTSD

Vojáci, zejména ti v bojových situacích, jsou vystaveni enormnímu zatížení. Pokud k této zátěži přibude vlastní zranění, zážitek spojený se zraněním jiných osob, přátel, nebo zabitím kamaráda, může dotyčný utrpět navíc ještě emocionální a psychické trauma¹³⁰, v jehož důsledku vzniká post-traumatická stresová porucha někdy označována jako PTSD. Jde v podstatě o opožděnou reakci na mimořádně intenzivní stresovou událost,¹³¹ která se projevuje nejčastěji v podobě 3 skupin symptomů, kterými jsou:

- Znovuprožívání
- Vyhýbání
- Patologická ostražitost

Znovuprožívání

Voják, který prožil traumatizující událost, si ji vybavuje znovu a znovu ve formě

¹³⁰ Emocionální a psychické trauma (poranění) nastává při neobvyklých stresových událostech. Jde o psychický stav člověka s narušenou duševní rovnováhou.

¹³¹ Srov. RABOCH, J., ZVOLSKÝ, P. et al. *Psychiatrie*. 1. Vydání, Semily: Galén, 2001. ISBN 80-7262-140-8.

vtíravých myšlenek, kdy během dne je „duchem mimo“. Někdy je tento stav označován jako „denní snění“, kdy postižený v podobě flashbacků¹³² prožívá událost znovu a znovu. Pronásleduje ho i v noci, kdy přichází v podobě nočních můr, tedy snů, které probudí člověka uprostřed spánkového cyklu a způsobí u něj negativní pocity, přičemž bývá často doprovázena křikem, jako vnějším verbálním projevem těchto záporných emocí.

Vyhýbání

PTSD, která je sama označována jako psychická porucha, může vyvolat, pokud není léčena, ještě mnohé další poruchy, jako například deprese, sexuální disfunkci, poruchy spánku, nebo sociální fobii, která také patří do skupiny symptomů nazvaných společně vyhýbání. Projevuje typickým stažením se do sebe a fyzickou izolací od ostatních příslušníků jednotky. Tato reakce, pocit „chtít být sám“, je naprosto přirozená, ale pouze tehdy, pokud netrvá příliš dlouho. Bohužel takovouto fyzickou izolaci provází ruku v ruce často také spirituální odcizení. Voják nejenže se izoluje od ostatních lidí, ale u věřících vojáků dochází někdy i k odvrácení se od Boha. Postižení začínají vidět svět černobíle, přestávají se cítit bezpečně, přestávají komukoliv věřit. Snaží se vyhnout situacím a událostem, lidem, vzpomínkám, které je mohly v duchu vracet znovu zpět k traumatické události. Často si svůj zážitek nechávají jen pro sebe, čímž PTSD ještě více prohlubují, což potom někdy končí suicidiálními¹³³ pokusy. Například v americké armádě v loňském roce ukončilo svůj život 164 vojáků v aktivní službě¹³⁴.

Jedním z důvodů, proč se příslušníci armády bojí o svých zážitcích a následných pocitech mluvit, což je v podstatě také forma vyhýbání, je i obava, že by vyzrazení jejich psychických problémů mohlo mít za následek předčasné ukončení jejich kariéry.

¹³² Flashback je záblesk minulosti, při kterém se člověk chová tak, jakoby se v dříve prožitá situace či nepříjemná událost znovu opakovala.

¹³³ Sebevraždami.

¹³⁴ Srov. Česká televize *V americké armádě roste počet sebevražd a sexuálních útoků* [online]. Praha: Čt24 poslední aktualizace 20. 1. 2012 [cit. 2012-03-05]. Dostupné na WWW:<<http://www.ceskatelevize.cz/ct24/svet/161320-v-americke-armade-roste-pocet-sebevrazd-a-sexualnich-utoku/>>.

Patologická ostražitost

Je charakterizována tím, že postižení, v porovnání s populační normou trpí zvýšenou mírou stresu, ve které aktuálně žijí. To se projevuje lekavostí, poruchami spánku, podrážděností. Takový člověk působí dojmem, jako by byl neustále „na stáži“, očekávající, odkud přijde útok.

V důsledku omezené kapacity lidských zdrojů v Armádě České republiky a finanční náročnosti rotací, při kterých by mělo docházet k obměně vojenského personálu působícího v zahraničních vojenských misích, se jednak prodlužuje doba nasazení vojáka v místě konfliktu a zároveň se zkracuje čas fyzické a duševní rekonvalescence mezi jednotlivými nasazeními. Tím se u takovýchto osob úměrně zvyšuje riziko rozvinutí post traumatické stresové poruchy. Bohužel současná finanční krize a vývoj mezinárodní bezpečnostní situace, nedávají přílišnou naději na změnu. Proto je více než žádoucí, aby armáda dokázala vytvořit systém, který se s výše uvedeným fenoménem bude umět efektivně vypořádat. Zapojení pomáhajících profesí, včetně Duchovní služby Armády České republiky do takového systému, je pozitivním krokem.

12.2 Duchovní služba v prevenci PTSD – kaplan psycholog?

Postavení vojskového psychologa, který patří u jednotky, stejně jako vojenský duchovní, do osobního štábu velitele, má z hlediska vybudování si důvěry u vojáků, zpočátku, oproti vojenskému duchovnímu, velmi těžkou pozici. Vůči této profesi totiž doposud existují předsudky, které v kombinaci s již zmíněným strachem vojáka o ztrátu zaměstnání, staví mezi psychologa a příslušníka armády vysokou bariéru. K dokreslení situace, jak vnímají vojáci roli duchovního a psychologa, je možné použít přezdívky, kterými zástupce těchto profesí nazývají. Zatímco duchovní je označován familiérně jako „Padre“, psycholog má zpravidla pejorativní přezdívku „Chocholoušek“¹³⁵. Tato bariéra je bohužel někdy ještě zvyšována samotnými vojskovými psychology tím, že se staví na stranu velitele, za každou cenu, přičemž vytváří prostor pro vzájemnou animozitu.

¹³⁵ Postava lékaře z oddělení psychiatrie v české komedii Jáchyme, hoď ho do stroje, zavírající na své oddělení i zcela zdravé jedince, sám se nakonec zblázní.

Během působení 7. polní nemocnice v irácké Basře si někteří vojáci začali stěžovat na velení tohoto zdravotnického zařízení, protože jeho velitel nedokázal zabezpečit základní prostředky pro bezproblémový chod jednotky, přičemž k tomu měl dostatek finančních prostředků. Protože si vojáci stěžovali stále více, souhlasil s uspořádáním besedy, kde měli vojáci přednést otevřeně své problémy. Na tuto besedu s rotou, si pozval vojskového psychologa, který byl celou dobu přítomen. Navzdory tomu, že většina vojáků byla pouhými pasivními účastníky mítinku, vojskový psycholog na konci vstal a provedl „hromadnou“ diagnózu, přičemž konstatoval, že velení společně s logistikou pracuje jak má, ale problém je v tom, že všichni příslušníci jednotky trpí duševní poruchou, kterou blíže nespecifikoval. Takovéto, snad ojedinělé excesy, nepřispějí k vybudování vzájemné důvěry mezi vojáky a psychologem. Přesto je tato profese v armádě potřebná a většina vojskových psychologů svou profesi vykonává, jak nejlépe umí, tak aby jeho činnost byla ku prospěchu útvaru.

Vojenský kaplan a vojskový psycholog by si v žádném případě při výkonu své činnosti neměli konkurovat, ale naopak by se měli vzájemně doplňovat a respektovat. Tomáš Holub vymezuje tři podmínky, které musí být splněny, aby došlo k úspěšné spolupráci těchto dvou profesí:

- *Psychologická ani duchovní služba si nebude nárokovat monopolní postavení v rámci ozbrojených sil AČR, a to na jakékoli úrovni.*
- *Vojenští duchovní budou plně respektovat, že existují hodnotné psychologické postupy v péči o zdravou lidskou duši a že mimo to existují problémy především v oblasti patologie, na které duchovní přístup nemůže stačit a které musí vojenský duchovní v zájmu klienta předávat psychologické či psychiatrické službě.*
- *Psychologové budou obecně vnímat náboženskou víru jako legitimní rozměr lidského bytí, který není ve své zdravé formě kompenzací osobnostních nedostatků¹³⁶.*

Pokud jsou výše uvedené podmínky splněny, spolupráce se může naplno rozvinout a zpravidla přináší výsledky. Příklady společného zapojení duchovní a psychologické

¹³⁶ HOLUB, T. *Pastorační služba v Armádě České republiky*. Praha: Nakladatelství pastoračního střediska při Arcibiskupství pražském, 2009. s. 17. ISBN neuvedeno.

služby, jsou známy například v případech krizové intervence při rozsáhlých povodních v letech 2002 a 2009, kdy objektem těchto zákroků nebyli jen samotní vojáci, kteří se podíleli na preventivních opatřeních, záchraně obyvatel a odstraňování škoda, ale také civilní obyvatelstvo postižené touto přírodní katastrofou. Velmi propracovaný systém má také Vojenská policie, kdy jak její psycholog, tak kaplan, sídlící společně na Hlavním velitelství Vojenské policie v Praze, jsou schopni zareagovat dle potřeby v průběhu několika málo hodin a poskytnout společně odbornou pomoc, jak se stalo i v případě náhlého úmrtí mladistvého syna příslušníka Vojenské policie Tábor, který se stal obětí dopravní nehody. Intervence probíhala směrem k rodinným příslušníkům postižených touto náhlou tragickou událostí a vojenský kaplan Petr Svoboda se nejen díky své osobní obětavosti a přístupu stal jejich rodinným přítelem.

Vztah vojenského duchovního, je na rozdíl od čistě profesionálního přístupu psychologa ke klientovi, budován na mnohem hlubších vztazích v osobní rovině, kdy je klient chápán jako člověk, ke kterému je přistupováno nejen s ohledem na jeho duševní somatické problémy, ale především na jeho duchovní potřeby.

12.2.1 Holistický přístup

„Neměli bychom se pokoušet o léčení žádné části, aniž bychom se pokusili vyléčit celek. Neměli bychom se snažit o léčení těla opomíjejíce duši. Pokud mají tělo a mysl být zdravými, musíš začít léčením duše (...), protože velkou chybou dneška v léčení lidského těla je, že lékaři jako prvou oddělují od těla duši.“¹³⁷

Vojenský kaplan ztotožněný s holistickým, tedy celostním přístupem k člověku¹³⁸, který vystihuje výše uvedený citát Platóna, zdůrazňující vzájemný vztah mezi kognitivní, emocionální a duchovní psychikou člověka a jeho biologickým a fyziologickým stavem, tedy zdravím, doplňuje v armádním systému vojenské lékaře i psychology, s cílem poskytnout příslušníkovi ozbrojených sil maximální péči i při zvládnání následků PTSD. Léčba post traumatické stresové poruchy by mohla být méně účinná nebo zcela bez efektu, pokud by k ní bylo přistoupeno pouze z některého směru,

¹³⁷ Platón: Republika, 382 př. n. l.

¹³⁸ Holismus má základ v řeckém slově holon (ὅλον), které vyjadřuje celek, pojem poprvé použil Jan Smuts v roce 1926.

bez ohledu na ostatní. Již Aristoteles v *Metafyzice* tvrdí, že „*Celek je víc, než souhrn jeho částí.*“. Stres způsobuje fyziologickou i psychickou nerovnováhu tohoto celku a tím zvyšuje náchylnost osob k nemocem. Zdraví je v duchu holistické teorie definováno jako: „*Stav kompletní fyzické, mentální a sociální pohody*“¹³⁹.

12.2.2 Psychoterapie blízké duchovní službě

Jak už bylo řečeno, vojenský kaplan nenahrazuje, pouze doplňuje vojenského psychologa, ovšem existuje oblast, při které je při působení proti PTSD, využíváno psychoterapie, kterou na „amatérské“ bázi již využívají v podstatě všichni vojenští kaplani při provádění své pastorační péče.

- Hagioterapie

Ačkoli duchovní většinou nebývá zároveň profesionálním psychologem, většina absolvuje pouze základních školení, v podobě kurzů, nebo předmětu v rámci získaného teologického, vysokoškolského vzdělání, existují výjimky. Bohužel se, alespoň prozatím, netýkají vojenské duchovní služby, ovšem někteří kaplani, jako například Martin Škoda, který je od roku 1995 členem Vězeňské duchovenské péče a od roku 2010 pracuje jako zástupce Hlavního kaplana Vězeňské služby České republiky, provádí v rámci své činnosti mimo jiné i hagioterapii. Výraz je odvozen z řeckých slov „hagios“ (Άγιος) ve významu svatý, čistý nebo posvátný a „therapeia“ (θεραπεία) ve významu péče, léčba. Jde o terapii, využívající Bibli, respektive její texty, jako ústřední terapeutickou pomůcku. Nejstarší důkazy o použití bible jako nástroje s psychoterapeutickým účinkem, pocházejí ze 4. a 5. století n. l., kdy egyptští a syrští poustevníci vypracovali strategii proti zhoubným emočním stavům spočívajícím v ponoření se do určitých textů Bible¹⁴⁰. Průkopníkem hagioterapie v Evropě je Chorvat Tomislav Ivančić, který v roce 1990, ovlivněn encyklikou papeže Jana Pavla II., *Salvifici doloris*¹⁴¹, založil v Zagrebu Centrum pro spirituální pomoc. Zakladatelem

¹³⁹ Definice zdraví podle Světové zdravotnické organizace (World Health Organisation)

¹⁴⁰ Srov. REMEŠ, P. *Společnost pro hagioterapii a pastorační medicínu* [online]. Praha: SHPM 2009. Dostupné na WWW:< <http://www.hagioterapie.cz>>.

¹⁴¹ Apoštolský list o smyslu utrpení, vydaný papežem Janem Pavlem II. v roce 1984. Dostupný v anglickém jazyce na WWW:<

hagioterapie u nás je Prokop Remeš, který od roku 1984 působí jako samostatně pracující lékař v Psychiatrické léčebně Bohnice, který je zároveň předsedou Společnosti pro hagioterapii a pastorační medicínu.

Lada Schovánková popisuje základní princip metody hagioterapie následujícím způsobem:

„Metoda hlubinně-psychologického výkladu Písma využívá poznatků hlubinné psychologie. Vychází z premisy, že biblické příběhy pojednávají o problémech sebenalézání a nabízejí k němu pomoc. Mezi sebenalézáním a vírou, psychoterapií a náboženstvím není rozdíl, jedno se odvíjí od druhého. Biblické příběhy lze chápat jako cestu k postupnému oprostění od úzkosti, vnitřní nesvobody a duševního onemocnění, jsou cestou ke zdravé a silné osobnosti, která dokáže integrovat i svoje stinné stránky.“¹⁴²

Terapeutické metody hagioterapie¹⁴³:

Při hagioterapii se uplatňuje pouze jedna psychoterapeutická metoda, kterou je čtení a rozbor textu z Bible. Text příběhu je v průběhu sezení čten celkem třikrát, přičemž dvakrát jej čte klient a potřetí psychoterapeut. Při třetím čtení je důležitá aktivní imaginace s cílem příběh aktivně prožít. V určitou chvíli terapeut vyzve klienta, aby se ztotožnil s určitou postavou z příběhu a vcítil se do ní. Tato terapie napomáhá mimo jiné přijímat odmítané části sebe sama.

- Logoterapie

Jde o psychoterapeutickou metodu vycházející z existenciální psychoterapie, která má základ ve filosofii existencialismu. Vyvinul ji vídeňský psycholog židovského původu, Viktor Emanuel Frankl, který přežil pobyt v Terezíně, Osvětimi a Dachau a to ho vedlo k založení svého terapeutického přístupu k hledání smyslu života. Frankl

http://www.vatican.va/holy_father/john_paul_ii/apost_letters/documents/hf_jp-ii_apl_11021984_salvifici-doloris_en.html >.

¹⁴² SCHOVÁNKOVÁ, L. *Hagioterapie pro ženy v krizových situacích (se zaměřením na léčbu alkoholové závislosti v Psychiatrické léčebně Bohnice)*. Brno, 2006. Diplomová práce. Masarykova Univerzita. Ústav české literatury a knihovnictví. Kabinet knihovnictví. Vedoucí práce MUDr. Mgr. Prokop Remeš.

¹⁴³ Srov. FRIEDLOVA, A. *Hagioterapie*. České Budějovice, 2007. Diplomová práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Vedoucí práce Mgr. Jindřich Šrajter, Dr. theol.

přednášel i na Masarykově univerzitě a v roce 1994 mu byl Karlovou univerzitou udělen čestný doktorát. Slovo logos (λόγος) pocházející z řečtiny, má velmi široký význam a v tomto případě vyjadřuje smysl. Logoterapie je založena na základní lidské touze po smyslu života.

Terapeutické metody logoterapie¹⁴⁴:

Sokratovský rozhovor (základní metoda): Formou otázek je klient veden k promýšlení a přijetí vlastního života jako úkolu. Má za cíl pomoci klientovi nalézt smysluplnost prožívané situace, pomoci při osvojení pozitivních postojů k vlastnímu životu.

Techniky k zvládnutí neurotických symptomů:

a) *Paradoxní intence*: Rozvíjí schopnost *sebedistance* a *sebetranscendence*. Je založena na léčivém vlivu aktivního přání obávané události a postupuje proti kruhovému mechanismu, který je vázán na úzkost z čekání. Paradoxní intence má být vždy formulována humorně. Humor má totiž zvláštní schopnost pomoci lidem získat distanci od všeho – i od sebe sama. (Paradoxní intence je kontraindikována při hrozbě sebevražedného jednání u lidí trpících depresí.)

b) *Dereflexe*: „Za štěstím nelze jít, štěstí přichází samo.“ Čím více se na dosažení nějakého cíle zaměřujeme, tím více nám uniká. Přehnané usilování (hyperintence) o dosažení žádoucího cíle (vlastní úspěšnosti, štěstí, slasti) blokuje jeho dosažení. Hyperintence se často spojuje s nadměrným sebepozorováním, hyperreflexí. Hyperintence a hyperreflexe mohou ústit v tzv. hyperdiskusi (nadměrné vnitřní nebo vnější rozebírání problému). Dereflexe je technika určená k narušení tohoto vzorce chování. Logoterapeut učí svého klienta na sebe zapomenout, nepozorovat se, dávat se. Tím si člověk přestane bránit ve štěstí a rychleji dosáhne žádoucího stavu.

c) *Převedení problému na společného jmenovatele*: Hodnoty nejsou měřitelné, přesto však často stojíme v situacích, kdy mezi hodnotami musíme volit. Při použití této techniky může být komplikovaná volba redukována např. na otázku ztráty/zisku. Jejich porovnáním může klient dospět k volbě, kterou považuje za hodnotnější.

¹⁴⁴ Srov. BALCAR, K. *Materiály ze seminářů Logoterapie a existenciální analýza LEA*. Praha: Pražská Vysoká škola psychosociálních studií, 2007-2010.

Popis obou uvedených psychoterapií, včetně jednotlivých psychoterapeutických metod, neměl za cíl se tomuto odbornému tématu věnovat detailněji, ale názorným způsobem poukázat na podobnost mezi pastorační činností a praktickým „nevědomým“ psychoterapeutickým působením kaplana, při jeho práci.

Z výše uvedených skutečností, z neexistence literárních pramenů a z vlastního operativního šetření, je zřejmé, že uvedené psychologické postupy nejsou u vojenských psychologů využívány. Duchovní služba AČR tak vojskovou psychologickou službu doplňuje poměrně zásadním způsobem. Pastorační činnost s vedlejším pozitivním psychoterapeutickým účinkem, který má zajisté například i modlitba a meditace, je ideálním prvkem v holistickém pojetí péče o člověka. Přesto je třeba si uvědomit, že vojenský kaplan jako voják z povolání, stejně jako vojskový psycholog, mají v armádní struktuře stanovenou jasnou funkční náplň, které se musí držet. Rozdílný je také jejich cíl, jak naznačuje citace Viktora Emanuela Frankla:

„Náboženství může být ve svém druhotném efektu jistě velmi psychoterapeuticky účinné – jeho prvotní motiv ovšem určitě není psychoterapeutický. Sekundárně se může příznivě projevit na takových věcech, jako je duševní zdraví a duševní rovnováha; ovšem jeho cílem není duševní zdraví, nýbrž spása duše.“¹⁴⁵

¹⁴⁵ FRANKL, V. E. *Psychoterapie a náboženství. Hledání nejvyššího smyslu*. Brno: Cesta, 2007, s. 47. ISBN 80-7295-088-6.

Závěr

Vojáci a občanští zaměstnanci, pracující v resortu Ministerstva obrany České republiky, jsou lidé, jako všichni ostatní. Přesto, že by se mohlo zdát, že armáda je institucí, ve které se vzhledem ke vztahům založeným na přísné subordinaci a činnosti vycházející z rozkazů a nařízeních, vytrácí pojem člověk, ve smyslu lidské bytosti se svými potřebami, radostmi i starostmi, není tomu naštěstí tak.

Armáda České republiky si uvědomuje, že jako součást postmoderní společnosti, čelí i ona soustavným změnám, v jejichž důsledku dochází k postupné destrukci tradičních hodnot, které bývají suplovány hodnotou peněz, a proto se snaží vytvářet mechanismy, které by pojmům jako služba vlasti, čest, pomoc bližnímu a mnoha dalším, vrátily původní význam. Jedním z takovýchto opatření bylo zavedení duchovní služby do armády. Tato diplomová práce měla za cíl zmapovat dosavadní působení vojenské duchovní služby v Armádě České republiky, včetně nastínění její budoucnosti, popsat činnost jejích kaplanů a zjistit, zda rozhodnutí zavést duchovní službu do AČR bylo správným krokem, tudíž jestli zde má duchovní služba již své nenahraditelné místo.

Když jsem se vrátil v prosinci roku 1995 z místa mého prvního zahraničního, vojenského nasazení v ozbrojeném konfliktu, kterým bylo území bývalé Jugoslávie, byl jsem rozladěn tím, jak si lidé v České republice přestávají vážit toho, co je důležité, jak berou jako samozřejmost hodnotu bezpečí, domova, rodiny, jídla, spánku a mnoha dalších. Zastával jsem názor, že válka je způsob, jak lidi znovu „probudit“ k tomu, aby si tradičních hodnot opět začali vážit. Byl to samozřejmě špatný názor, který jsem postupem času zrevidoval, protože válka nikdy nemůže být prostředkem k dosažení dobra. Nebylo by určitě spravedlivé, aby kvůli uvědomění si podstatných hodnot, trpěly válečnými útrapami děti nebo lidé, kteří takové hodnoty již předtím vyznávali.

Ohromná vlna solidarity a míra osobního nasazení vojáků, policistů, hasičů, dobrovolníků a ostatních obyvatel naší vlasti, v době zasažení povodněmi, mi dala naději, že společnost si základní hodnoty stále uvědomuje, jen na ně často pouze zapomíná. Přesto si myslím, že ani hrozba nebo prožití přírodní nebo jiné katastrofy, kterou válka zajisté představuje, není cestou k opětovnému nalezení lidství.

„*Já jsem ta cesta, pravda i život. (...)*“¹⁴⁶ Ježíšova slova nám dávají odpověď na otázku, kudy se dát a proč. Ale je možné, aby pro Ježíšovo učení bylo místo i v organizaci, kterou je armáda? A pokud ano, je působení Duchovní služby Armády České Republiky smysluplné? Myslím si, že na základě skutečností uvedených v této práci, je odpověď kladná a to zejména porovnáním argumentace pro a proti:

Argumentace pro:

- Tradice
- Neexistence ekvivalentu

Tradice

Od dob starověku až po současnost byli duchovní nedílnou součástí armád celého světa, přesto, že se jejich role postupně měnila a vyvíjela. Tak tomu bylo také v celé historii vojenských jednotek, v nichž doposud působili čeští vojáci a duchovní, kteří hájili naše národní zájmy a kteří se nedali zlomit ani takovými režimy, jako byl fašismus a komunismus. Někteří za svoje přesvědčení zaplatili životem, jiní byli nuceni působit v exilu. Jejich odkaz zavazuje k pokračování v této tradici.

Neexistence ekvivalentu

Pro jednotlivé role vojenského kaplana, uvedené v této diplomové práci, neexistuje v současné Armádě České republiky vhodný ekvivalent. Minimálně role duchovního a pedagoga respektive andragoga volného času jsou nenahraditelné, role andragoga a psychologa má své ekvivalenty, v armádě působí profesionální pedagogové i andragogové a psychologové, ovšem vojenský kaplan tyto role podstatným způsobem doplňuje. Zároveň je kaplan vojákem, což na něj klade sice zvýšené nároky, ale dovoluje mu to být neustále s jednotkou a to i při plnění úkolů v zahraničních vojenských misích.

¹⁴⁶ J 14,6

Argumentace proti:

- Působení kaplana je v rozporu s fundamentálními principy církve (extremistický pacifismus)
- V armádě je většina vojáků nevěřících, takže tam není třeba duchovní služby

Působení kaplana je v rozporu s fundamentálními principy církve (extremistický pacifismus)

Fakta, předložená v této diplomové práci, výše uvedený argument proti působení duchovní služby v armádě, vyvrací. Práce jasně popisuje rozdíl mezi působením současné Duchovní služby AČR, duchovními německých jednotek za II. světové války a bývalými politickými pracovníky Československé lidové armády, z hlediska jejich cílů. Práce dále vyvrací argument pacifismu, pozitivním vymezením pátého přikázání¹⁴⁷, které spočívá v ochraně života a navíc na několika místech zdůrazňuje, že hledisko spravedlnosti války neovlivňuje „oprávněnost“ působení duchovní služby ve vojenských jednotkách, právě proto, že cílem jejího působení je voják jako člověk, nikoliv výsledek ozbrojeného konfliktu.

V armádě je většina vojáků nevěřících, takže tam není třeba duchovní služby

Práce uvádí jednu z citací závěru Druhého vatikánského koncilu obsažené v dokumentu *Gaudium et Spes*¹⁴⁸, Pastorální konstituci o církvi v dnešním světě, která jasně zdůrazňuje, že není cílem pastorače starat se pouze o věřící, v armádě věřící vojáky, občanské zaměstnance a jejich rodiny, ale o každého jednotlivého člověka. Prostřednictvím duchovní služby tak dochází v podstatě k rozvoji náboženské dimenze člověka, aniž by musel být označen nálepkou „věřící“. Mezi věřícím a nevěřícím člověkem existuje celá škála stupňů a není důvod nevěnovat se každému člověku, pokud o to sám požádá. Podstatu poslání vojenského kaplana a smysl jeho počínání není možné kvantitativně měřit a argumentovat poměrem věřících a nevěřících vojáků, ale jeho práci zhodnotíme tím, že si připomeneme slova Ježíše:

¹⁴⁷ Ex 20,13 „Nezabiješ“

¹⁴⁸ Radost a naděje

„Amen pravím vám, cokoliv jste učinili jednomu z těchto mých nepatrných bratří, mě jste učinili.“¹⁴⁹

Vojenští kaplani působí v Armádě České republiky v duchu těchto Ježíšových slov. Starost o člověka je jejich prvořadým cílem, přičemž nerozlišují mezi vojákem věřícím nebo nevěřícím, ale snaží se pomáhat vždy tam, kde je to potřeba. Kromě výše uvedené argumentace, která hovoří ve prospěch zachování Duchovní služby Armády České republiky, práce uvádí také fakt, že sama armáda navyšuje průběžně tabulkové početní stavy vojenských kaplanů, což jednoznačně potvrzuje poptávku po službě duchovních i u jednotek, kde kaplana doposud nemají. Pokud by se Duchovní služba armády České republiky za dobu svého čtrnáctiletého působení neosvědčila, byl by trend zcela opačný, protože i armáda, v době současné ekonomické krize, hledá možnosti, jak ušetřit finanční prostředky, takže trend bývá většinou opačný, to znamená, že je tendence spíše rušit méně efektivní profese a propouštět.

Závěrem je tedy možné konstatovat, že Duchovní služba Armády České republiky má v českých ozbrojených silách své pevné a nezastupitelné místo, které si zasloužila především poctivou prací svých vojenských kaplanů.

¹⁴⁹ Mt 25,40

Seznam použitých zdrojů

Písmo svaté

BIBLE, Písmo svaté Starého a Nového zákona. Praha: Česká biblická společnost, 2007. ISBN 978-80-85810-76-9 (speciální vydání pro AČR).

Církevní dokumenty

Gaudium et Spes In Dokumenty II. Vatikánského koncilu. Kostelní vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002. ISBN 80-7192467-9.

Monografie

ANZENBACHER, A. *Úvod do filozofie*. Praha: SPN, 1991. ISBN 80-04-26038-1.

AUGUSTIN, A. *Vyznání*. 3. vyd. Překlad LEVÝ M. Praha: Kalich 1992. ISBN 8017-480-3.

FRANKL, V. E. *Psychoterapie a náboženství. Hledání nejvyššího smyslu*. Brno: Cesta, 2007. ISBN 80-7295-088-6.

HOLUB, T. *Boj proti terorismu ve světle nauky o takzvané spravedlivé válce*. Praha: Ministerstvo obrany České republiky – Prezentační a informační centrum MO, 2009. ISBN neuvedeno.

SKOBLÍK, J. *Přehled křesťanské etiky*. Praha: Karolinum, 1997. ISBN 80-7184-357-1.

OPATRŇÝ, A. *Pastorace v postmoderní společnosti*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2001. ISBN: 80-7192-557-8.

RABOCH, J., ZVOLSKÝ, P. et al. *Psychiatrie*. 1. Vydání, Semily: Galén, 2001. ISBN 80-7262-140-8.

SCHAUBER, V.; SHINDLER, H. *Rok se svatými*. 2. vyd. Kostelní vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1997. ISBN 80-7192-304-4.

SCHAVOVÁ, CH. *Julius. II – papež a bojovník*. Praha: Paseka, 2001. ISBN 80-7185-391-7.

STEHLÍK, E. *Páter Method, životní příběh generála duchovní služby Msgre. Methoděje Kubáně*. Praha: Ministerstvo obrany – Avis 2006. ISBN 80-7278-370-X.bbb.

Zahraniční monografie

CANNON, M. *Abu Ghraib: Reflections in the Looking Glass*. United States of America: Xulon Press, 2007. ISBN 1-597810-09-6.

CLAUSEWITZ, C. V. *On War*. United states of America: Princeton University Press, 1984, s. 87. ISBN 10: 0691056579.

TOLAND, J. *The Story of the Bulge*. United States of America: University of Nebraska Press, 1999. ISBN 13: 9780803294370.

WEINTRAUB, S. *Silent night. The Story of the World War I Christmas Truce*. New York: The Free Press, 2001, s. 169. ISBN 0-684-87281-1.

YEE, J. *For God and Country: Faith and Patriotism Under Fire*. United States of America: PublicAffairs a member of the Perseus Books Group, 2005. ISBN-10: 1-58648-369-2.

ZAHN, G. C. *German Catholics and Hitlers Wars, A study in Social Control*. United states of America: University of Notre Dame Press 1989. ISBN 13: 978-0-268-01017-1.

Sborníky

HAVLÍK, J. *Vojenští kaplani z řad Tovaryšstva Ježíšova a válka s Osmanskou říší v letech 1683-1699*. In *Barokní jezuitské Klatovy. Sborník textů ze symposia v Klatovech*. 27.-29. dubna 2007. Klatovy, občanské sdružení Klatovské katakomby 2007.

Časopisy

Naše rodina: *Svět víry*. Č. 41 (2007 – ročník 39). Praha: JUDr. František Talián – Fortuna, 2007. ISSN: 0323-2743.

PEJS, O. *Vojenští duchovní v Čs. Samostatné obrněné brigádě ve Velké Británii a Francii 1943/1945*. In *Vojenská História. Časopis pre vojenskú históriu, muzejníctvo a archivníctvo*, Bratislava: Vojenský historický ústav, č. 4, 2005. ISSN 1335-3314.

PEJS, O. *Vojenští duchovní v poválečné československé armádě (1946 - 1950)*. In *Historie a vojenství*, roč. 41, č. 4, 1992. ISSN 0018-2583.

Závěrečné a studentské práce

FRIEDLOVA, A. *Hagioterapie*. České Budějovice, 2007. Diplomová práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Vedoucí práce J. Šrajer.

PAUČKOVÁ, K. *Náboženství v díle Emile Durkheima*. Brno, 2008. Bakalářská práce. Masarykova Univerzita v Brně. Fakulta sociálních studií. Katedra sociologie. Vedoucí práce R. Vido.

SCHOVÁNKOVÁ, L. *Hagioterapie pro ženy v krizových situacích (se zaměřením na léčbu alkoholové závislosti v Psychiatrické léčebně Bohnice)*. Brno, 2006. Diplomová práce. Masarykova Univerzita. Ústav české literatury a knihovnictví. Kabinet knihovnictví. Vedoucí práce P. Remeš.

ŠTROBL, D. *Psychologické důsledky moderní války*. Praha, 2000. Diplomová práce. Karlova Univerzita. Husitská teologická fakulta. Katedra psychosociálních věd. Vedoucí práce neuveden.

Zákony, vyhlášky, nařízení a interní normativní akty

Bezpečnostní strategie České republiky 2011.

Listina základních práv a svobod.

Rozkaz Ministra obrany ČR č. 19 ze dne 3. června 1998 – Zřízení duchovní služby v rezortu Ministerstva obrany, věstník Ministerstva obrany částka 12/1998.

Rozkaz Ministra obrany ČR č. 20 ze dne 3. ledna 2005 – Koncepte prevence sociálně nežádoucích jevů, věstník Ministerstva obrany částka 1/2005.

Severoatlantická smlouva ze 4. dubna 1949.

Třetí Ženevská úmluva o ochraně obětí války z 12. srpna 1949.

Usnesení vlády České republiky ke Kodexu etiky zaměstnanců ve veřejné správě č. 270, ze dne 21. 3. 2001.

Usnesení vlády České republiky k realizaci Koncepte výstavby profesionální Armády České republiky a mobilizace ozbrojených sil České republiky č. 1140, ze dne 13. listopadu 2002.

Ústava České republiky.

Základní řád ozbrojených sil České republiky účinný od 1. prosince 2001.

Zákon č. 585/2004 Sb., o branné povinnosti a jejím zajišťování (branný zákon), ve znění platném k 1. 1. 2005.

Zákon č. 221/1999 Sb., o vojácích z povolání, ve znění platném k 1. 1. 2011.

Další zdroje

BALCAR, K. *Materiály ze seminářů Logoterapie a existenciální analýza LEA*. Praha: Pražská Vysoká škola psychosociálních studií, 2007-2010.

HOLUB, T. *Pastorační služba v Armádě České republiky*. Praha: Nakladatelství pastoračního střediska při Arcibiskupství pražském, 2009. ISBN neuvedeno.

KAPLÁNEK, M. *Nauka o volném čase*. České Budějovice, 2011, Studijní texty pro pedagogy volného času. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra pedagogiky.

Smlouva mezi Ekumenickou radou církví a Českou biskupskou konferencí o podmínkách vzniku a působení duchovní služby v resortu Ministerstva obrany ze dne 3. června 1998. In *Dokumenty Duchovní služby AČR*. Služební pomůcka. Praha: AVIS, 2006.

ŠEDIVÝ, J. *Válka: rámec pro analýzu* In Petr Jehlička, Jiří Tomeš, Petr Daněk (editoři), *Stát, prostor, politika*, Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje PřF UK, Praha 2000.

Internetové zdroje

Američtí vojáci močili na mrtvé bojovníky Tálibánu [online]. Praha: Novinky.cz, online magazín deníku Právo a Seznam.cz. Dostupné na WWW:<<http://www.novinky.cz/zahranicni/amerika/255972-americti-vojaci-mocili-na-mrtve-bojovniky-talibanu.html?ref=boxD>>. Staženo 3. 3. 2012

Američtí vojáci pózovali s transparentem SS [online]. Praha: Novinky.cz, online magazín deníku Právo a Seznam.cz. Dostupné na WWW:<<http://www.novinky.cz/zahranicni/svet/258733-americti-vojaci-pozovali-s-transparentem-ss.html>>. Staženo 3. 3. 2012

Armáda České republiky [online]. Praha: ACR. Dostupné na WWW:
<<http://www.mise.army.cz/historie-misi/historie-zahranicnich-misi-3699/>>. Staženo 2.
12. 2012.

Česká televize *V americké armádě roste počet sebevražd a sexuálních útoků* [online].
Praha: Čt24. Dostupné na WWW:<<http://www.ceskatelevize.cz/ct24/svet/161320-v-americke-armade-roste-pocet-sebevrazd-a-sexualnich-utoku/>>. Staženo 5. 3. 2012.

Deník Referendum *Světové setkání pomáhá vojenským kaplanům k jednotě* [online].
Dostupné na WWW:< <http://denikreferendum.cz/clanek/8753-svetove-setkani-pomaha-vojenskym-kaplanum-k-jednote> >. Staženo 20. 2. 2012.

Doktrína Armády České republiky 2010 [online]. Dostupné na WWW:<
http://www.unob.cz/fvz/struktura/k302/Documents/Doktrina_ACR.pdf>. Staženo 3. 3.
2012.

Duchovní služba Armády České republiky [online]. Praha: DS. Dostupné na WWW:
<<http://www.kaplani.army.cz/index.php?id=49>>. Staženo 2. 12. 2011.

HICKLEY, M. *Navy chaplains want right to carry weapons to protect themselves against the Taliban* [online]. United Kingdom: Mail Online. Dostupné na
WWW:<<http://www.dailymail.co.uk/news/article-495281/Navy-chaplains-want-right-carry-weapons-protect-Taliban.html>>. Staženo 2. 12. 2011.

Interview moderátora V. Moravce s Tomášem Holubem [online]. Praha: BBC
CZECH.com. Dostupné na
WWW:<http://www.bbc.co.uk/czech/interview/story/2005/07/050726_holub.shtml>.
Staženo 25. 2. 2012.

JAN PAVEL II. *Úvahy nad encyklikou Humanae vitae* [online]. Dostupné na WWW:<
http://www.knihovna.net/KNIHA/0021_t.htm >. Staženo 3. 3. 2012.

MACHULA, T. *Křesťanský magazín*. Pořad České televize na programu Čt2 v neděli
dne 11. 3. 2012 v 15.25 hod. SEČ. [online] Dostupné na WWW:
<http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/1098528273-krestansky-magazin/312298380040004/>.

Ministerstvo obrany České republiky – Ředitelství personální podpory [online]. Praha:
MOČR. Dostupné na WWW:< <http://kariera.army.cz/cz/uvod/10497/cetreni-fyzicke-zdatnosti>>. Staženo 16. 2. 2012.

Narizení Pentagonu – Oddělení námořnictva, č. 1730.10, ze dne 23. 1. 2009, Působení kaplanů jako poradců a styčných důstojníků [online]. United States of America:
Ministerstvo obrany Dostupné na

WWW:<<http://doni.daps.dla.mil/Directives/01000%20Military%20Personnel%20Support/01-700%20Morale,%20Community%20and%20Religious%20Services/1730.10.pdf>>. Staženo 20. 2. 2011.

PROKŮPEK, V. *Nezapomínejme na hroby českých, moravských a slezských vojáků v Bosně*. In Blageurabia. parlamentnilisty.cz [online]. Dostupné na WWW:

<<http://www.vaclavprokupek.cz/news/blageurabia-parlamentnilisty-cz-nezapominejme-na-hroby-ceskych-moravskych-a-slezskych-vojaku-v-bosne-/>>. Staženo 11. 2. 2012.

STERN, W. *The psychological methods of testing intelligence*. Baltimore: Warwick and York, Inc., 1914. [online]. Dostupné na: WWW:

<<http://www.archive.org/stream/psychologicalmet00ster#page/iii/mode/1up>>. Staženo 3. 12. 2011.

Stres [online]. Dostupné na WWW:<

[http://www.referaty10.com/referat/Psychologie/3/tema-3-10 Psychologie.php](http://www.referaty10.com/referat/Psychologie/3/tema-3-10%20Psychologie.php) >.

Staženo 3. 3. 2012.

Stresor [online] Dostupné na WWW:<[http://slovník-cizich-](http://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/slovo/stresory)

[slov.abz.cz/web.php/slovo/stresory](http://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/slovo/stresory)>. Staženo 3. 3. 2012.

WIKIPEDIE *Etika* [online]. Dostupné na WWW: <<http://cs.wikipedia.org/wiki/Etika>>.

Staženo 3. 3. 2012

ZABELKA, G *Blessing the Bombs* [online]. United States of America: Catholic New Times. Dostupné na WWW:<

http://findarticles.com/p/articles/mi_m0MKY/is_13_29/ai_n15627685/>. Staženo 28. 2. 2012.

ZAHÁLKA, J. *Ze vzpomínek protektorátního pubescenta* [online]. Brno: Encyklopedie dějin města Brna. Dostupné na WWW: <[http://encyklopedie.brna.cz/home-](http://encyklopedie.brna.cz/home-mmb/?acc=profil_osobnosti&load=4647)

[mmb/?acc=profil_osobnosti&load=4647](http://encyklopedie.brna.cz/home-mmb/?acc=profil_osobnosti&load=4647)>. Staženo 2. 12. 2011.

Studijní texty [online]. České Budějovice: Jihočeská univerzita. Teologická fakulta.

Dostupné na WWW:< <http://www.tf.jcu.cz/getfile/3473200215a65987> >. Staženo 28. 2. 2012.

REMEŠ, P. *Společnost pro hagioterapii a pastorační medicínu* [online]. Praha: SHPM 2009. Dostupné na WWW:< <http://www.hagioterapie.cz>>. Staženo 5. 3. 2012 .

Apoštolský list o smyslu utrpení, vydaný papežem Janem Pavlem II. v roce 1984.

Dostupný v anglickém jazyce na WWW:<

http://www.vatican.va/holy_father/john_paul_ii/apost_letters/documents/hf_jp-ii_apl_11021984_salvifici-doloris_en.html >. Staženo 5. 3. 2012.

Osobní komunikace

E-mailové dotazování s Petrem Svobodou (duchovní, kaplan Vojenské policie). Záznam není součástí příloh. K dispozici v osobním archivu autora.

E-mailové dotazování s Pavlem Rumlem (duchovní, vojenský a nemocniční kaplan Ústřední vojenské nemocnice Praha). Záznam není součástí příloh. K dispozici v osobním archivu autora.

Rozhovor s Pavlem Rumlem (duchovní, vojenský a nemocniční kaplan Ústřední vojenské nemocnice Praha) ze dne 4. února 2012. Rozhovor není součástí příloh. Jeho přepis je v osobním archivu autora.

Rozhovor s Petrem Svobodou (duchovní, kaplan Vojenské policie) ze dne 5. února 2012. Rozhovor není součástí příloh. Jeho přepis je v osobním archivu autora.

Rozhovor s Pavlem Králem (zástupce primáře Ústředního lékařsko-psychologického oddělení Ústřední vojenské nemocnice Praha) ze dne 5. června 2011. Rozhovor není součástí příloh. Jeho přepis je v osobním archivu autora.

Seznam použitých zkratek

AČR	Armáda České republiky
CIMIC	Civilian and Military Cooperation – civilně-vojenská spolupráce
c. k.	císařsko-královský
ČR	Česká republika
čs.	československý
HDP	hrubý domácí produkt
IFOR	The Implementation Force mezinárodní vojenská mise pod vedením NATO v Bosně a Hercegovině
IZ SFOR	Iraqi Stabilisation Forces mírová mise v Iráku, jejíž součástí byl Kontingent 7. polní nemocnice v Basře
KFOR	Kosovo Force je označení pro mezinárodní mírové operace v rámci NATO na území Kosova
Kpt.	vojenská hodnost kapitán
KSČ	Komunistická strana Československa
Mgr.	magistr – vysokoškolský titul
mjr.	vojenská hodnost major
Mons.	monsignore – titul před jménem osoby vysvěcené na biskupa

Msgr.	monsignore - titul před jménem osoby vysvěcené na biskupa
NATO	North Atlantic Treaty Organization – Severoatlantická aliance
OSN	Organizace spojených národů
POW	válečný zajatec z anglického Prisoner Of War
PTSD	Post Traumatic Stress Disorder – post traumatická stresová porucha
RAF	Royal Air Force – Královské vzdušné síly
SSSR	Svaz sovětských socialistických republik
ThDr.	doktor teologie
ThLic.	akademický titul udělovaný absolventům státní rigorózní zkoušky v oboru katolické teologie
UNGCI	United Nations Guards Contingent in Iraq název humanitární strážní mise Organizace spojených národů v Iráku
UNPROFOR	United Nations Protection Forces název mírové mise Organizace spojených národů na území bývalé Jugoslávie
USA	Spojené státy americké

Abstrakt

VARGA, R. *Náboženská dimenze člověka – možnosti a způsoby rozvoje. Duchovní služba v Armádě České republiky*. České Budějovice 2012. Diplomová práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra pedagogiky. Vedoucí práce PhDr. Zuzana Svobodová, Ph.D.

Klíčová slova: vojenská duchovní služba, vojenský kaplan, psycholog, armáda, člověk, voják, víra, pastorec, etika, vojenská mise, stres, post traumatická stresová porucha, prevence, terapie, péče.

Práce se zabývá rolí duchovní služby vzhledem k rozvoji náboženské dimenze člověka ve specifickém prostředí Armády České republiky. Nejprve mapuje historii duchovní služby v armádě od biblických dob až po současnost a nastiňuje možnosti jejího dalšího směřování. Poté se zabývá základním stavebním kamenem služby, a sice osobností kaplana a jeho jednotlivými rolemi. Následně práce rozebírá téma etiky vojáka a okrajově se také věnuje tématu obhajoby válek a pacifismu. Konec práce popisuje stres a jeho působení na vojáka, včetně důsledků takového působení a zabývá se otázkou role duchovní služby při následné péči o vojáky postižené post-traumatickou stresovou poruchou, v kontextu holistické filosofie. Porovnáním a zhodnocením informací tato práce zjišťuje, zda má duchovní služba v Armádě České republiky své nezastupitelné místo.

Abstract

Man's Religious Dimension – Development Ways and Possibilities. Military Chaplaincy of the Czech republic Armed Forces.

Key words: military chaplaincy, military chaplain, psychologist, armed forces, man, soldier, faith, pastoration, ethics, military mission, stress, post traumatic stress disorder, prevention, therapy, care.

The thesis deals with the chaplaincy role, taking into consideration man's religious dimension in a specific Czech republic Armed Forces environment. It conducts a survey of military chaplaincy history at first, from a biblical ages to the present days and outlines possibilities for its further orientation. It deals with a cornerstone of the chaplaincy services afterwards, which is chaplain's personality and his particular roles. The thesis subsequently analyses the subject of ethics of a soldier as well as marginally deals with the theme of war defense and pacifism. The end of the thesis describes stress and its impact to a soldier, including consequences of such an impact and it is dealing with the question of the military chaplaincy role, during following care about soldiers, affected by post traumatic stress disorder, in a context of holistic philosophy. Comparing and assessing the obtained information, this thesis finds out, if the military chaplaincy has an irreplaceable position in the Czech Republic Armed Forces.